LIETUVIŲ MOTERŲ ŽURNALAS

5 1970
RUGSĖJIS
SPALIS

moteris

TURINYS

— " —	Redakcijos žodis	1
— " —	"Moteris" — Nr. 1. 1920 m., pirmas puslapis	3
— " —	"Lietuvaitė" — 1910 m., redakcijos žodis	4
O. Labanauskaitė	"Moters" auksinis jubilėjus	5
M. Galdikienė	Keletas prisiminimų	8
R. Petronienė	Po daugelio metų	9
— " —	"Moteris" 1920-21 m., dienos temomis	10
— " —	Pirmosios redaktorės prisiminimai	11
B. Vytienė	"Moteris" (eil.)	12
R. Raslavičienė	"Moters" — 50-čio proga	13
E. Vydienė	Kasnakt (eil.)	15
J. Narūnė	Rytmečio rūkas (eil.)	15
G. Petkevičaitė	Pirmoji pažintis su Žemaitės kūryba	16
S. Vilkauja	Dvi seserys	17
A. Rūta	Atminimai	18
K. Grigaitytė	Lapkričio eskizai; Laiko staklės; Virš sniego provėžų (eil.)	22
A. Yčienė	Liaudies menas ir mūsų aplinka	23
Z. G.	Sesės lietuvės nebūkime bobos	24
— " —	"Moteris" Kanadoje	26
• Moterys pasaulyje		27

ILIUSTRACIJOS

A. Galdikas	"Moters" Nr. 1, 1920 m. viršelis	1
H. Žmuidzinienė	"Moters"—1955—1957 m. viršeliai	12
N. Kulpavičienė	"Moters"—1957—1970 m. viršeliai	12
V. Pazukaitė	"Moteris ir pasaulis" 1939 m. viršelis	19
M. Cvirkienė	Portretas (Jub. dail. paroda 1938 m.)	20
H. Žmuidzinienė	Iš lauko (Jub. dail. paroda 1938) m.)	21
M. Katiliūtė	Motina	22
M. Katiliūtė	Iliustracijos	24

(Viršelyje — H. Žmuidzinienės vinjetė iš "Moters" Nr. 1, 1955 m.)

"MOTERIS" LIETUVIŲ MOTERŲ ŽURNALAS 1970 m. Nr. 5 (77)

REDAKCINĖ KOLEGIJA

NORA KULPAVIČIENĖ
redaktorė

ZUZANA DAUGVAINIENĖ
kalbos taisytoja

ZITA DIDŽBALIENĖ
korektorė

skyrius veda

A. YČIENĖ, I. KAIRIENĖ, E. KRIKŠČIŪNIENĖ, L. MURAUSKIENĖ

BRONĖ PABEDINSKIENĖ
administratorė

LEIDŽIA KANADOS LIETUVIŲ KATALIKIŲ MOTERŲ DRAUGIJA

Redakcijos ir administracijos adresas: 1011 College St., Toronto 4, Ont. Kanada. Spaudė "Žiburių" spaudos bendrovė, Toronto, Ontario. Prenumerata metams $5.00. Viršelis N. Kulpavičienės.

Jei nėra kitaip susitarta, gautąją medžiagą, kaip straipsnius, nuotraukas ir kt. redakcija negrąžina ir taiso bei tvarko savo nuožiūra.

"MOTERIS" Lithuanian Women's Magazine. 1970 m. Nr. 5 (77) Printed by "The Lights" Printing and Publishing Co. Limited in Toronto.

moteris

1970 Nr. 5 (77)

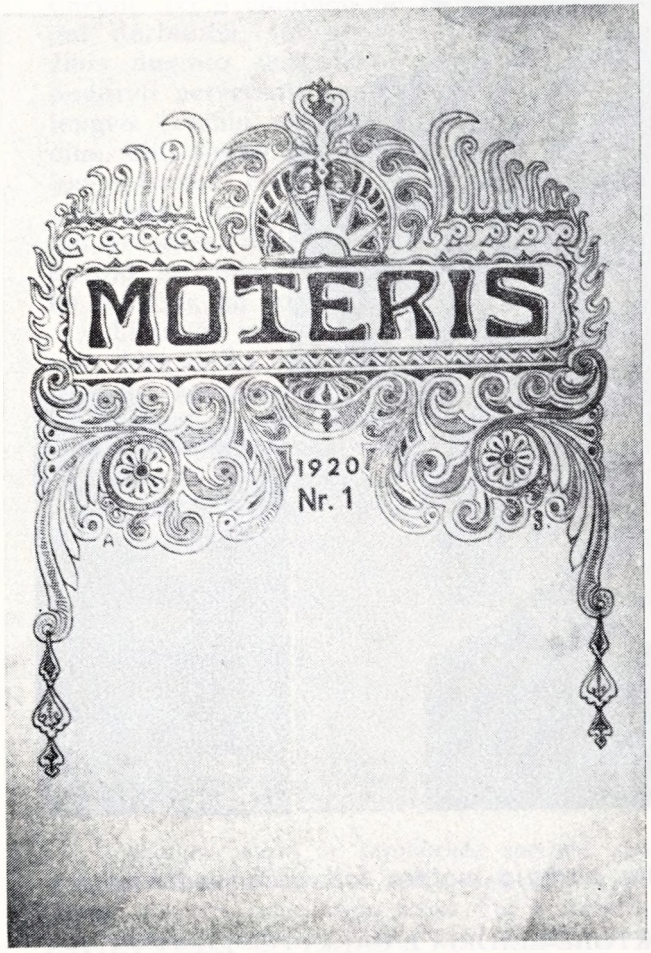

Ši "Moteris" yra skiriama paminėti penktąjį dešimtmetį (1920 – 1970) nuo jos pirmojo numerio išleidimo. Tai yra raiški sukaktis savoje tradicijoje, uždaviniuose ir organizacijoje.

Lietuvių moterų sąjūdis prasidėjo dvidešimtojo amžiaus pradžioje. 1907 m. įvykusiame pirmame Lietuvos moterų suvažiavime įsisteigė (oficialiai užregistruota 1908 m.) Lietuvių Katalikių Moterų Draugija, kurios tikslas buvo: "Suvienyti lietuves katalikes moteris bendram kultūros visuomeniniam darbui, kelti jų ekonominę gerovę ir išrišti moterų klausimą pagal Katalikų Bažnyčios mokslą". Rezultatai jau matomi, kada 1910 m. yra išleidžiamas pirmasis lietuvių moterų laikraštis "Lietuvaitė", 1918 m. — "Moterų Balsas" ir 1920 m. spalio mėn. Vilniuje pasirodo pirmoji "Moteris". Pagrindiniai moterų laikraščių tikslai buvo: kovoti už moterų teises ir kelti tautiškumą. To laiko moterys gyvendamos spaudos draudimo priespaudoje neturėdamos nei socialinės padėties, nei materialinių gėrybių, o dažniausiai pačios be pakankamo mokslo, sugebėjo įkurti ir išlaikyti moterišką spaudą. Ar tai būtų veteranė-intelektualė moterų veikėja ar paprasta kaimo moterėlė, LIETUVĖ MOTERIS galėjo didžiuotis savo pradėtu darbu ir atsiektais rezultatais, nes jau 1937 m. katalikių moterų spaudos tiražas peržengė milijoną egzempliorių.

"Moters" žurnalui išeivijoje, Kanadoje, šiemet sueina penkioliktieji metai, kaip yra tęsiama Lietuvoje pradėta tradicija. Dabartinės gyvenimo sąlygos ir aplinka skiriasi nuo anų laikų, taip pat skiriasi ir žurnalo paskirtis. Viena gija, tačiau, kuri jungia praeitį ir dabartį yra "Moters" lietuviškumas ir moteriškumas.

Su pagarba prisimename visas lietuviškos moterų spaudos įsteigėjas-veteranes, darbuotojas ir jos išlaikytojas.

Sveikiname dabarties visus bendradarbius, rėmėjus, dėkojame už bendrą darbą ir kviečiame visas lietuves moteris palaikyti savą spausdintą žodį.

Red.

Lietuvių Katalikių Moterų Draugijos Lietuvoje leistų pirmųjų moterų laikraščių redaktorės:

IŠ K. VIRŠUJE – "MOTERŲ BALSO" (1918 M.) REDAKTORĖ-LEIDĖJA Z. ČALKYTĖ; "LIETUVAITĖS" (1910 M.) REDAKTORĖ-LEIDĖJA TERESĖ KUBILINSKAITĖ; "MOTERS (1920 M.) REDAKTORĖ STEFANIJA LADIGIENĖ; ANTROJE EILĖJE IŠ K. ELENA STARKIENĖ, MAGDALENA GALDIKIENĖ, ONA BELECKIENĖ-GAIGALAITĖ; TREČIOJE EILĖJE IŠ K. ROZALIJA PETRONIENĖ (PETRUŠAUSKIENĖ) ONA LABANAUSKAITĖ, M. RUŠKYTĖ, JADVYGA DRUNGAITĖ.

(Klišė-montažas imta iš "Tiesos ir Meilės Tarnyboje")

MOTERIS

MĖNESINIS, VISUOMENĖS, KULTŪROS, MOTERIMS SKIRIAMAS LAIKRAŠTIS

1920

Metai 1 | Redakcijos ir Administracijos adresas: Vilnius, Kranto g-vė Nr 20, b. 3. Redakcija atdara nuo 9—11 val. | Numeris 1

Draug su kultūros plėtote eina moters pribrendimas visuomenės, kultūros, politikos darbui. Jei ji šiandien ne pilnai tinka aktingai darbuotei, tai nėra jos kaltė, tik amžiais auginto despotizmo padaras. Vienok padaryti perversmę žmonių galvojimuos nėra lengva. Pačiai moteriai teko traukyti pančius, eiti, šaukti, melsti atodairos. Daugelis jos neklausė, daugelis šypsojos ir matė joj vien lelę, neduodami nei žmogaus vardo, nei prasmės. Bet įgimto patvarumo vedama kovojo su slėgtinais veiksmais ir darė tai, ką mokėjo, ką sugebėjo.

Lietuvos moters iš gilios senovės skirias nuo kitų šalių moterų savo turiningumu, orientuote, rimtumu.

Iniciatyvos taip pat pakanka, tik trūksta išsilavinimo. Jei Lietuvos moters veik visur ir visumet ėjo greta su vyrais, tai besikuriančioj valstybej taip pat negali atsilikt. Steigiamasis Seimas pripažino lygių teisių visiems piliečiams be skirtumo lyčių. Tačiau to maža. Dar reikia tas pilietines teises gerai pažinti ir sugebėti apsaugoti, o tam reikalingas moterims mokslas ir vispusiškas lavinimos. Dar reikia susipažint su viso pasaulio moterų darbuote, kad reikalui ištikus, sektųsi bendrai su jomis ginti moterų teises. Be to duotąsias teises reikia pritaikint gyvenimui ir pagaliau įgyvendint.

Daug mums turi padėti pačių tvarkomas laikraštis. Jame visos be skirtumų reiškim savo mintis, norus, palieskim visas skaudamąsias vietas ir jas gydykim, o tuo būdu prisirenksim būti tikros pilietės, moterys, motinos.

Lietuvos moters, mes turim sudaryt vieną, gyvą, tvirtą pajėgą, turim atsiliept i kiekvieną tautos šauksmą, nes nuo to priklausys ateities gerovė.

Laikraštis „Moteris" parodys, kiek mes esam susipratusios ir kiek mes esam savo ir tautos būtimi susirūpinusios.

Tad nesnauskime!

Redakcija.

Tarptautinis Moterų Kongresas Genevoje.

Pasaulinis karas ir revoliucijos sugriovė visa, kas sena, ir žmonija ėmė iš nauja augti. Moterų darbuotei prasivėrė laimėjimams kelias. Tad ir Tarptautinis Moterų Kongresas Genevoj š. m. birželio 6—12 d. be tiesioginio tikslo nustatyti darbuotei planą, pažvelgti kur reikia darbo, koyos, padaryti atatinkamų nutarimų, susirinko pasidžiaugti laimėjimais. Todel jis atrodė toks iškilmingas nepaprastas. Kongrese dalyvavo 31 tautos moterų atstovės, tarp jų ir Lietuvos Valstybės atstovė, Seimo Narys G. Petkevičaitė ir dvi L. K. M, Draugijos M. Ambraziejūtė ir M. Andziulyte ir pirmą kartą Rytų atstovės. Kongresas prasidėjo pamaldomis Kalvinų katedroje, kurių metu anglė pastorė Maud Royden sakė du pamokslu — pirmą prancūzų kalba, paskui anglų. Pirmu pamokslu ji reiškė vilties ir pasitikėjimo, kad ne vien Kalvino miestas, bet ir platus pasaulis patvirtins To įstatymą, Kurs pasakė: „Nebėra nei vyro, nei moters, nei pono, nei vergo—visi sujungti Kristuje".

Antruoju pamokslu ji išrodinėjo, jog viso pasaulio valstybės del to taip buvo sugedusios, taip daug turėjo kovoti, kad jos nustūmė moterį nuo valstybės kūrimo darbo. Dabar, moteris, įgijusi teisės, turi sukurti naują pasaulį, kur visi būtų lygūs, kur visi būtų broliai.

Miss Maud Royden — įžymiausioji moteris pamokslininkė, kalbėjo gražiai, skambiai, visiems klausytojams darė daug gero įspūdžio.

Kongresą atidarė Moterų Tautų Sąjungos pirmininkė Chapman Catt. Po atidarymo ėjo pasveikinimai ir kalbos. Kalbėjo Genevos Miesto Tarybos pirmininkas: sveikindamas miesto vardu ir pažymėdamas, jog Šveicarų moterys del to neturi teisių, kad Šveicarų žmonės esą tam priešingi. Šveicarai tik tuo-

"LIETUVAITĖ" – 1910 METAI

Redakcijos žodis išleidžiant pirmąjį lietuvių moterų laikraštį

Gyvenimas galima prilyginti naujam upeliui, kurs, plaukdamas ir grauždamasis be paliaubos, daug žemėje paslėptų daiktų aikštėn išgraužia, kurs kai kada visiškai naują vagą prasigraužia. Taip lygiai ir gyvenimas daro: metai po metais, amžiai po amžiais atneša kaskart naujus reikalavimus, užduoda žmonėms naujus klausimus, o kai kada, prarečiai prasimuša visiškai nauja srovė.

Pirma kelių dešimtų metų moterims, užvis lietuvėms, nei sapnuote nesisapnavo moterų laikraštis: niekas nejuto jo reikalingumo.

Kadangi visiems, kurie iki šiol buvo pavergti ir prispausti, neteisybė įėdė iki gyvo kaulo, kadangi tie visi susiprato pareikalauti savo teisių, — atėjo laikas ir mums, moterims, prie jųjų prisidėti. Kas gi nemato ir nežino, kaip visur, visose gyvenimo šakose esame pažemintos ir paniekintos.

Kai kurios mūsų seserys, išvydusios ir suskaičiusios moterų vargus ir paniekinimus, jau seniai pradėjo išmėtinėti žmonijai neteisybes ir rūpintis savo buities pagerinimu.

Bet tokiuose atsitikimuose, kovos mete, per apsirikimą ar per apakimą tankiai griebiasi žmogus už netikusių ginklų ir be jokio skirtumo daužo, griauna, naikina visą, net brangius ir branginamus dalykus. Taip atsitiko ir su daugeliu mūsų seserų — moterų, pradėjusių kovą už savo gerovę.

Kai kurios, matydamos savo pažeminimą ir labai užgautos tuomi, pradėjo gėdintis net savo prigimties, gėdintis to, kad yra moterimi, ne vyru ir įsigeidė pilnai susilyginti su vyrais.

Kadangi silpnosios vyrų pusės lengviau pasisavinamos, tas todėl ir pasisavino. Išsižadėjo jos gėdos, nes mat, vyrai mažiau gėdingi, o daugelis jųjų visiškai begėdžiai; toliau išsižadėjo švelnumo, lipšnumo ir to viso, kas iki šiol buvo, yra ir bus mūsų galybe, by tik būti pranašenėmis vyrui; o dar kitos panorėjo visiškai išsinerti iš savo kailio: ėmė plaukus kirpti, vyrų rūbus dėvėti, papirosus rūkyti, šnapsą siurbti ir t. t.

Kai kurios, net ir mūsų lietuvaičių, ypač aukštesnius mokslus einančių, tokiomis baidyklėmis pavirto.

Mes, Lietuvos moterys, šio laikraščio įkūrėjos, neseksime anų moterų pėdomis ir nesivysime jų idealų.

Mūsų skaitytojos čia ras žinių, apie dorą ir visuomenės gyvenimą, apie moterų veikimą ir jų nutarimus savo buities pagerinimui, idant žinodamos, kas kitur daroma ir mes, sulig mūsų išgalių ir aplinkybių veiktumėme.

O užvis daugiau rašysime apie čionykštį mūsų gyvenimą, apie kasdieninius reikalus, apie namų tvarką, apie švarą apie tai, kaip užlaikyti namus dėl išsaugojimo nuo daug ligų kylančių iš nešvarumo ir apsileidimo.

Šalia to bus paduodamos žinios apie vaikų auklėjimą; koksai tas išauklėjimas privalo būti, kaip privalo būti vedamas, kad galėtų vaikus gerai paruošti gyvenimui, kad jie būtų dorais, dievobaimingais , gerais savo tėvynės sūnumis ir tvirtais jos gynėjais.

Taip pat neužmiršime ir moterų ūkio, talpinsime patarimus apie daržovių ir gyvulių auginimą, apie užaugusių žemės vaisių gerą, naudingą suvartojimą, idant neitų jų tiek perniek, kaip dabar pas mus yra.

Trumpai tariant, šio laikraščio skaitytojos ras įvairių žinių ir patarimų moterims reikalingų ir naudingų.

Laikraštis mūsų gadynėje yra labai svarbus įrankis ir ginklas, kurio stveriasi visi luomai, visos partijos ir partijėlės savo reikalų apgynimui, savo sumanymų įgyvendinimui.

Nenuostabu tatai, kad mes, Lietuvos moterys, didžioji mūsų tautos dalis, turėsime nors vieną laikraštį, mūsų reikalais, mūsų klausimais užsiimantį.

Moterų klausimas šiandien yra begaliniai svarbus ir neatskiriamas nuo visuotinų doros klausimų. Kokią vietą moteris draugijoje užims; kokios jai teisės priklausys; kokias ji priedermes pildys; nuo to viso labai prigulės visuomenės dorumas ir gerovė. Todėl, kam tik rūpi visuomenės labas, tas negali abejotinai žiūrėti į moterų judėjimą, — tas privalo užjausti mus noru, žodžiu ir darbu.

Ypač moteris maloniai kviečiame į darbą, prašome neapleisti mūsų pradėtame darbe, šelpti mus žiniomis, laikraščio prenumeravimu ir jo platinimu, atsiminkime, jog šio darbo nepasisekimas parodys mūsų pačių, moterų, netikrumą, apsileidimą ir tuomi pačios pasižeminsime.

Kas gi kitas apie mus pasirūpins, jei ne mes pačios? Kas gi taip gerai žino ir taip gyvai atjaučia mūsų vargus, jei ne mes pačios? Pagaliau, iki atsidėsime ant kitų, ant vyrų, kaip iki šiol būdavo, — tai mus kaip laikė už lėles, pasigailėjimo ir paniekinimo vertas, taip ir laikys.

Pasaulyje niekas nieko gero neduoda dovanai: per darbą ir triūsą, su Dievo pagalba, viskas pasiekiama, viskas pergalima.

Pasitikėjusios, todėl, mūsų idealo — sumanymo šventumu, darbo vaisingumu ir visuomenės prijautimu, žengiame į skaistesnę ateitį.

("Lietuvaitė" ėjo iki Pirmojo pasaulinio karo. 1920 m. Liet. Kat. Moterų Dr-ja pradėjo leisti "Moterį".)

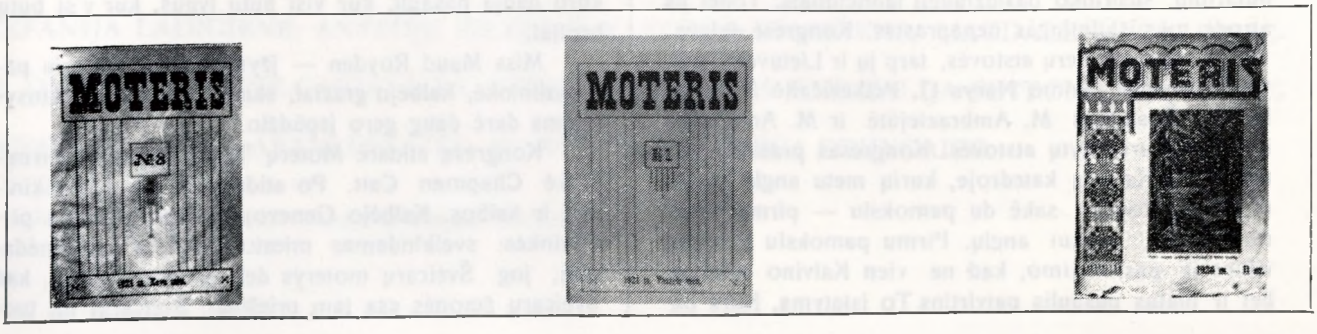

"MOTERS"

AUKSINIS JUBILIEJUS

O. LABANAUSKAITĖ

Šiemet suėjo 50 metų nuo "Moters" laikraščio įsteigimo.

Pradėtas spausdinti Vilniuje 1920 m., perkeltas į Kauną lenkams Vilniaus kraštą ir miestą užgrobus. Pradžioje ėjęs kartą per mėnesį, vėliau tapo populiariausiu dvisavaitiniu Lietuvos kaimo moterų švietėju ir patarėju. Uždraustas spausdinti, kaip ir visa Lietuvos spauda, bolševikinės Rusijos kariuomenei užėmus Lietuvą 1940 m. vasarą. Įsikūrus Kanadoje Lietuvių katalikių moterų draugijai, 1955 metais rudenį atgaivinta ir "Moteris".

"Moteris" nėra pirmoji kregždė Lietuvos moterims skirtos spaudos padangėje — buvo dar dvi jos pirmtakūnės: "Lietuvaitė" ir "Moterų balsas".

Visos Lietuvos moterims skirtos masinės spaudos pradininkė yra Lietuvių katalikių moterų draugija, įsikūrusi 1908 metais, nes tais metais kovo 21 d. Kauno gubernatorius įregistravo pirmuosius draugijos įstatus. Gi draugijos įsikūrimas yra tiesioginė pasekmė pirmojo lietuvių moterų suvažiavimo, įvykusio Kaune 1907 m. rugsėjo 23—24 d. Ir suvažiavimo, ir organizuoto lietuvių katalikių moterų sąjūdžio bei jo spaudos sumanytojas ir organizatorius buvo kunigų seminarijos profesorius kun. Povilas Januševičius. Jis rėmėsi nedideliu Kaune gyvenusių tautiškai susipratusių ir intelektualiai išprususių moterų būreliu. Tas būrelis scenoje grojo, bet P. Januševičius užkulisiuose dirigavo. Jis pats niekad į priekį nelindo, net 25 metų draugijos veiklos sukaktį švenčiant jis tų nuopelnų kratėsi kaip įmanydamas.

Kad geriau išryškėtų pirmųjų organizatorių horizontų platumas, paimkim iš pirmųjų draugijos įstatų jos tikslų nusakymą: "Suvienyti lietuves katalikes moteris bendram kultūriškai — visuomeniškam darbui dėl moterų apšvietimo, doros ir ekonomiškos jų gerovės pakėlimo; išrišti moterų klausimą pagal Katalikų Bažnyčios mokslą". Tikslui siekti, štai kokios priemonės numatomos: "Daro pedagogiškus kursus, pradines, vidurines ir aukštesnes mokslo įstaigas, mokslišku susirinkimus, pasišnekėjimus, viešus skaitymus: atidaro skyrius, amatų rankų darbo namus, prieglaudas, elgetynus: išleidinėja knygas, žurnalus, laikraščius ir kitus spaudos dalvkus; steigia bibliotekas, skaityklas, muziejus; turi vaikams daržus, darbo suradimo ir juridinio patarimo biurus; perka kilnojamąjį ir nekilnojamąjį turtą; platina blaivybę, darbštumą, teisinguma, rengia koncertus ir vaidinimus" (stilius netaisytas). Tą programą, išskyrus bendrojo lavinimo mokyklu ir universitetų bei muziejų steigimą, Lietuviu katalikių moterų draugija vykdė iki pat bolševikmečio atėjimo, priderindama ją prie krašte besikeičiančių ūkinių sąlygų ir atsirandančių naujų socialinių problemų.

Dabar arčiau prie laikraščių.

"Lietuvaitė"

Pirmasis draugijos laikraštis buvo "Lietuvaitė". Jis atsirado todėl, kad ir to laiko veikėjos žinojo, jog veiksmingiausia idėjų platintoja yra spauda.

Pirmaisiais metais draugija vertėsi be laikraščio — pranešimams naudojosi ne tik lietuviškais, bet ir lenkiškais bei rusiškais, nes Kaunas tada daugiau rusiškai ir lenkiškai, negu lietuviškai kalbėjo. Pradėdamos 1910 m. Kaune leisti "Lietuvaitę", draugijos veikėjos turėjo galvoje kelis tikslus: populiarinti draugiją ir verbuoti narius, ugdyti lietuviškos spaudos reikšmės supratimą ir lietuvių tautinį susipratimą, telkti tautiniai atbundančios tautos jėgas kultūriniam darbui, skatinti moteris prie to darbo organizuotai prisidėti ir savo teisinės padėties pagerinimu pasirūpinti. Ir dar: tikėtasi iš laikraščio turėti pelno ir jį panaudoti apmokėti skoloms, kurios susidarė įsteigiant Kaune amatų ir namų ūkio mokyklą. Ir jos neapsiriko: "Lietuvaitė" tam tikslui sutaupydavo per metus iki 600 rublių.

"Lietuvaitė" pradėjo eiti Kaune 1910 metais. Spausdino Saliamono Banaičio spaustuvė. Jos redaktorė buvo šviesi lietuvaitė, mokytoja ir vėliau gailestingoji sesuo Teresė Kubilinskaitė. Maždaug "Moters" formato, 16 psl., su iliustracijomis iš pačios draugijos veiklos. Nė redaktorė, nė administratorė, nė bendradarbiai atlyginimo negavo — tai buvo savanorių talka.

"Lietuvaitės" turinys? Praktiškas, moteriškas, net su romantiškais bruožais tais klausimais, kurie liečia tautinius ir feministinius reikalus. Nesijuokim, bet tas laikraštis buvo pirmasis feminizmo skelbėjas Lietuvoje. Tik su saiku, kaip saikinga ir santūri yra lietuvių tauta. "Lietuvaitei" patiko štai kokia moteris: šviesi, savarankiška, kilni motina, gera šeimininkė, nusimananti ūkio reikaluose, besidominti tautos reikalais, lygi teisėmis savo vyrui.

"Lietuvaitė" gana plačiai informavo Lietuvos moteris ir apie tai, kas moterų teisių klausimu kalbama ir daroma pačioje Rusijoje bei užsieniuose. Ji pirmoji prakalba apie moteris ir politiką: rusiškos dūmos rinkimų proga ji ragina moteris pasirūpinti, kad vyrai (nes tik vyrai teturėio balsavimo teisę) išrinktų į dūmą gerus atstovus, dorus ir blaivius žmones bei susipratusius lietuvius.

Bet viena tema niekad neišnyksta iš "Lietuvaitės" puslapių — moterų raginimas šviestis, mokytis. Reikalas nušviečiamas praktiškai: kam mokslas reikalingas ir koks, ko trūksta Rusijos mokyklų sistemai, kuri neparuošia moteriškojo jaunimo gyvenimui, kur dabar sukti pastangas per Lietuvių katalikių moterų draugiją, kad moterys taptu ūkiškai savarankiškesnės. Galit juoktis, bet faktas dokumentuotas, kad buvo kalbama

LIETUVOS STEIGIAMOJO SEIMO ATSTOVĖS

1920 m. balandžio mėn. 15 d. išrinktos į seimą iš k.: A. Spudaitė-Gvildienė, O. Muraškaitė-Račiukaitienė, G. Petkevičaitė, O. Stakauskaitė, M. Draugelytė-Galdikienė. Seimą atidarė amžiumi vyriausia G. Petkevičaitė, sekretoriavo O. Muraškaitė.

net apie moterų banko įkūrimą smulkiajai pramonei — amatams ir prekybai remti. Laikraštyje kritikuojami Rusijos turto paveldėjimo įstatymai, bet iliuzijų nedaroma, kad jiems pakeisti kelias ilgas ir sunkus. Tačiau redaktorė dar sulaukė Lietuvos nepriklausomybės ir Steigiamojo seimo, kurs "Lietuvaitės" skelbiamą programą, ūkinę ir feministinę, įvykdė su kaupu. Prie Steigiamojo seimo atsiradimo "Lietuvaitė" prisidėjo rašydama apie tautinį susipratimą, visuomeninį sąmoningumą, ekonominį savarankiškumą. Neužmiršo "Lietuvaitė" nė rusų Lietuvoje vykdomos kolonizacijos — ragina budėti, kad lietuvių žemės nepatektų į rusų kolonistų rankas.

Sutraukiant pasakytina, kad "Lietuvaitė" domėjosi viskuo, kuo tada sirgo tautiškai susipratusi lietuvių šviesuomenė, jau aiškiai ilgėdamosi nepriklausomos Lietuvos valstybės, kurioje ir moteriai matoma geresnė ateitis.

"Lietuvaitės" literatūros skyrių užpildo Maironio, A. Jakšto, J. Mikuckio, A. Paparonio, A. Žalvarnio, M. Dagilėlio, Vienožinskio poezija. Kitos literatūros šakos silpnai atstovaujamos.

Labai gausus korespondencijų - žinių skyrius, apimąs ne tik Lietuvą, bet ir užsienius. Ju apipavidalinimas galėtų būti ir dabar pavyzdžiu: žinios trumpos, aiškios, duodančios pilną vaizdą, be žinią temdančių "filosofavimų", kurių dabar pilni mūsų laikraščių korespondencijų, net kronikų skyriai.

"Lietuvaitės" gyvenimą nutraukė I pasaulinis karas. Tiksli data nenustatyta, bet žinoma, kad po 1914 metų liepos mėn. ji jau nebepasirodė. Bet visa eilė reiškinių liudija, kad jos leidėja Lietuviu katalikių moterų d-ja, bent jau jos centrinė vadovybė, Kaune nepakriko — dalyvavo su kitais toje visuomeninėje veikloje, kuri karui vykstant lietuviams Kaune buvo viešai ir maskuotai galima.

"Moterų balsas"

Antroji "Moters" pirmtakūnė buvo "Moterų balsas". Vasario Šešioliktosios Aktą paskelbus, senoji draugijos vadovybė pradeda gaivinti skyrius ir 1918 m. liepos mėnesį išleidžia pirmąjį "Moterų balso" numerį. Jis labai panašus į "Lietuvaitę", tik jau daug naujų temų, besirišančių su pradėtu valstybės atkūrimo darbu. Per tą laikraštį jau konkrečiai kalbama apie būsimą moterų teisinę padėtį naujoje valstybėje, spausdinami Tarybai įteikiami raštai (prašymai, priekaištai, pasiūlymai). Dėkojama už politinių teisių pripažinimą Laikinąja konstitucija, atspausdinta ir pati konstitucija. Kad tomis teisėmis moterys galėtų greičiau pasinaudoti ir tokiu būdu įsijungti į Lietuvos atstatymo darbus, Taryba raginama šaukti valstybės konferencijas ir pravesti savivaldybių organų rinkimus.

"Moterų balso" redaktorė - leidėja buvo Z. Čalkytė, mirusi 1921 m. spalio 27 d. Mėnesinukas sustojo ėjęs 1918 m. baigiantis, išleidus šešis numerius.

Ateina "Moteris"

Kitas Lietuvių katalikių moterų draugijos organas pradėtas organizuoti tik po 1919 m. Kaune įvykusio didelio draugijos atstovių suvažiavimo. Jų privažiavo iš visų Lietuvos kampų. Baltosios Gulbės salė (Kauno miesto rotušės rūmai) taip buvusi prisikimšusi, kad būta net vargo su garbės svečių pasodinimu. Tada draugija buvo formaliai atgaivinta, įstatai pritaikinti naujoms aplinkybėms, išrinkti visi juose numatyti centriniai organai ir įpareigoti kuo skubiausiai pradėti leisti laikraštį.

Taip atsirado "Moteris", trečias iš eilės moterims skirtas laikraštis, pirmas nepriklausomoj Lietuvoj, bet dar vis priešų grasinamoj iš visų pusių ir su atviromis karo padarytomis žaizdomis.

Pirmasis jos numeris buvo atspausdintas Vilniuje 1920 m. spalio pradžioje ir, vargais negalais pervežtas į Kauną ekspedijuoti, nes Vilnius jau buvo priešo užimamas. Antrasis numeris išėjo tik 1921 m. ir nuo to laiko ėjo reguliariai iki Lietuva neteko nepriklausomybės. Antrojo numerio išleidimas suvėlintas todėl, kad dėl Steigiamojo seimo rinkiminės akcijos ir visų kitų užplūdusių spaudos darbų Kaune tada buvusios spaustuvės nepajėgė jų visų atlikti, nes neturėjo nė mašinų, nė tekstams surinkti raidžių, nė popieriaus.

Pirmųjų dviejų numerių redaktorė buvo Stefanija Ladigienė, sugrįžusi iš Rusijos su ateitininkų organizacinėje mokykloje įgyta patirtimi ir užsidegimu dirbti laisvę atgavusiai tautai.

St. Ladigienė yra nusipelniusi atskiro jos veiklos įvertinimo, nes ji tyliai, bet pastoviai ir planingai yra labai daug laiko skyrusi moterų švietimui, jas lankydama ir gyvenimiškomis temomis kalbėdama susirinkimuose. Dėl tų savo paskaitų ji buvo labiausiai moterų laukiama ir pamilta.

Ji pati buvo išvežta Sibiran dešimčiai metų, pristatyta miško kirsti, ji labai suvargo. Po vienuolikos su puse metų grįžo Vilniun, mirė ten pat 1967 m. rugsėjo 18 d.

Pradedant trečiu numeriu (1921) ir baigiant 1922 m. vasario—kovo nr. laikraščio redagavimu rūpinosi M. Ruškytės (mokytoja) vadovaujama komisija. Jos sudėties nepavyko nustatyti. Po komisijos iki 1925 m. galo redagavo M. Galdikienė. Po jos metus su gabalu redakcijos reikalus tvarkė O. Labanauskaitė. Nebeatsimenu kieno iniciatyva tada laikraštis buvo padarytas dvisavaitiniu, bet vėliau vėl grįžta prie mėnesinio. "Moteris" galutinai tapo dvisavaitiniu nuo 1937 m. pirmo numerio.

Atėjusi į gimnaziją, bent šešiais metais jos laiką peraugusi, skubėjau ją baigti paskubintu tempu, nes gyvenimas, ypač toks įdomus laikotarpis, kaip pirmieji nepriklausomos Lietuvos metai, traukte traukė į savo neramias bangas. Žurnalistika ir teisė atrodė pats įdomiausias darbas. Bet, laimei, ar nelaimei, į mano gyvenimą 1924 m. pavasarį įsimaišė prof. J. Eretas su pirmuoju pavasarininkų kongresu Šiauliuose. Jis mane stumte nustūmė į organizacinius mokslus ir praktiką. Reikėjo atsižadėti "Moters" redagavimo ir, pasilikus tik teisės studijas, atiduoti milžinišką kiekį energijos "Pavasario" jaunimo reikalams. Todėl 1927 m. M. Galdikienė vėl turėjo grįžti prie "Moters" redagavimo. Ir su pertraukomis ji tą laikraštį yra redagavusi apie 10 metų.

Po jos bene nuo 1931 m. redakcijos reikalais rūpinosi Onutė Gaigalaitė, savo laiku gražiai tvarkiusi ir "Naująją vaidilutę", skirtą lietuvėms inteligentėms.

1933 m. vėl persitvarkyta įtraukiant į redakciją Repčytę-Starkienę, Belgijoje baigusią aukštuosius namų ūkio mokslus. Nuo tada "Moteris" stipriai pasuka į ūkininkams rūpimus reikalus, metant šūkį, kad laikas ir Lietuvos ūkininkei pereiti prie moderniškesnių metodų. Elena Starkienė buvo vyr. redaktorė, jos stipri padėjėja buvo studentė Onutė Jonkaitytė.

Nuo 1936 m. redakcijon ateina Jadvyga Drungaitytė, labai ramus, bet atkaklus ir darbštus žmogus, mėgstąs rašto darbą ir jį skiriąs gyvenimo problemoms lukštenti. Redagavimo darbe jai daug padėjo jos draugė humanitarė Ceilytkaitė, vėliau ištekėjusi už advokato Žagrakalio ir skyrusi savo dienas žurnalistikai bei literatūros kūrinių vertimui į lietuvių kalbą.

Pradedant 1938 m. "Moterį" redagavo R. Petrušauskienė, bet paskutinioji jos redaktorė vėl buvo Elena Repčytė-Starkienė, pasiketinusi tada daugiau laiko tam darbui skirti. Deja, jos ir visų lietuvių planus suardė karas ir netekimas nepriklausomybės.

Kaip sakyta, pirmasis "Moters" numeris buvo atspausdintas Vilniuje "Žaibo" spaustuvėje. Aš ją radau spausdinamą "Šviesos" spaustuvėj Kaune, vėliau ją spausdino Kauno "Žaibo" spaustuvė, "Dirvos" ir "Šešupės" spaustuvės Marijampolėje.

"Moters" turinys buvo toks judrus ir įvairus, koks buvo visas Lietuvos gyvenimas. Temas ir kryptį diktavo Lietuvių katalikių moterų d-jos besiplečianti ir įvairėjanti veikla, atsiliepianti į gyvenimo iškeliamas problemas. Gi Lietuvoj tada nebuvo nuobodu gyventi, nes tauta žvalgėsi visur pavyzdžio, kaip pasivyti Europą. Pabrėžtina, kad d-jos veikla buvo labai praktiška: mergaičių žemės ūkio mokyklų laikymas ir su tuo surištas kaimo moterų žinioj esantis namų ūkis (šeimininkių sekcijos veikimo laukas), motinos ir vaiko globa, mergaičių globa, neturtingųjų ir pasimetusių globa. Visus šiuos reikalus, draugijos rėmuose, tvarko specialūs komitetai, ir visus juos aptarnauja "Moteris", eidama ryšininkės ir patarėjos pareigas. Nebuvo Lietuvos gyvenime tautinės, kultūrinės ar socialinės problemos, kuri plačiau ar siauriau nebūtų buvusi pagvildenta "Moters" puslapiuose. Ji jau buvo tapusi masiniu kaimo gyventojų moteriškosios dalies laikraščiu.

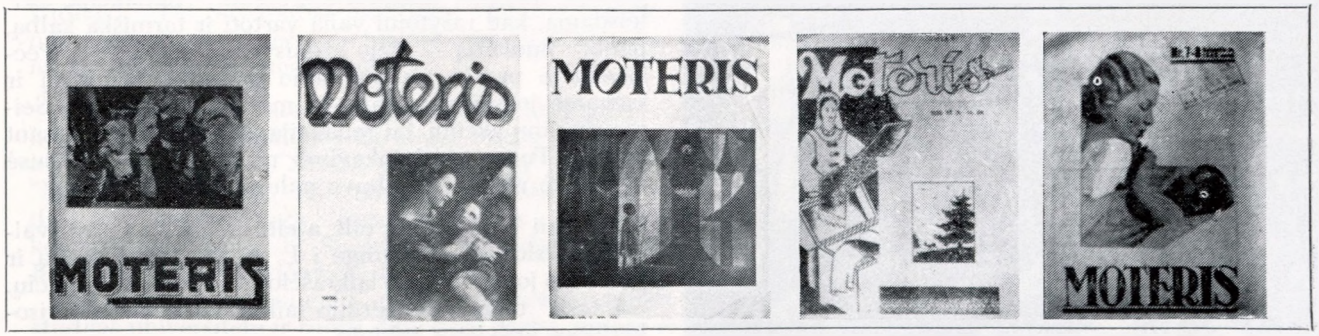

KELETAS PRISIMINIMŲ

M. GALDIKIENĖ

M. Galdikienė 1920 metais

Po pirmo pasaulinio karo 1918 m. vasarą aš ir mano vyras Adomas sugrįžome iš Rusijos į Lietuvą. "Saulės" mokytojų seminarijos vadovybei mus pakvietus mokytojauti, atvykome į Kauną. Ten apsigyvenę atsilankėme pas mano vyro dėdę vyskupą Pr. Karevičių. Besikalbant, jis papasakojo apie vietos moterų veiklą, vadovaujamą prel. P. Januškevičiaus, ir apie moterų laikraštį, kurį daugiausia prirašo kunigai, pasirašinėdami įvairiais moteriškais vardais. Vyskupas, prisiminęs kaip aš organizavau 1912 m. studentų-čių ateitininkų kuopą jo parapijoj Petrograde, išreiškė viltį, kad įsijungsiu į Liet. Kat. Moterų Draugijos veiklą.

Pradėjau lankyti moterų susirinkimus. Senos veikėjos, pamačiusios naują talkininkę, tuoj surado man darbo ir išrinko į lėšų telkimo komisiją. Komisija, vargais negalais išgavusi iš vokiečių okupacinės valdžios leidimą, suruošė miesto teatre vaidinimą "Verpėja po kryžium" režisuojant teatralui A. Sutkui. Tai buvo pirmas po karo lietuvių viešas subuvimas ir turėjo didelį pasisekimą.

1919 m., atsiradus daugiau naujų jėgų, buvo sušauktas didžiulis moterų kongresas miesto salėje Kaune. Jame labai aktyviai pasireiškė jaunosios kartos moterys, drąsiai iškeldamos negeroves, susijusias su įvairiomis gyvenimo šakomis. Tai padarė įtakos ir į Liet. Kat. Moterų D-jos valdybos rinkimus. Senesnioji karta pamatė, kad atėjo laikas užleisti vietą jaunimui. Kaip žinoma, jaunimui drąsos netrūksta, ir nuo tada prasidėjo moterų savarankiška visuomeninė veikla.

Marija Pečkauskaitė — Šatrijos Ragana

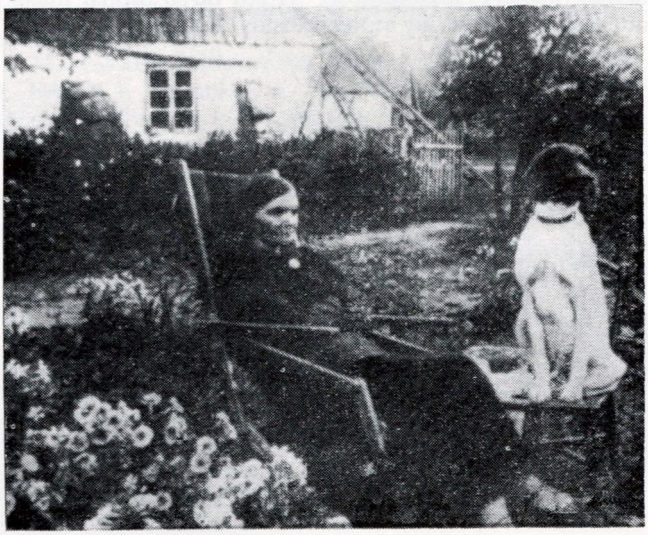

Mirtinai susirgus Z. Čelkytei, sustojo jos redaguojamas laikraštis "Moterų Balsas". 1920 m. lietuviams savanoriams atvadavus Vilnių, Lietuvos įstaigos pradėjo keltis į sostinę. L. K. Moterų D-ja ruošėsi taippat perkelti savo centrą į Vilnių. Pirmon eilėn susirūpinta moterų laikraščio išleidimu. Derinantis prie naujų laikų, pasiryžta išleisti mėnesinį laikraštį, apimantį visus moterims rūpimus klausimus. Jam pasirinkta vardas "Moteris" ir redaguoti pakviesta jauna, gabi ateitininkė Stefa Paliulytė Ladigienė. Pirmas "Moters" numeris išėjo 1920 pradžioj spalio m., klastingiems lenkams užimant Vilnių. Jo pergabenimas į Kauną užtruko, ir kol redakcija susitvarkė, atėjo 1921 m. Todėl buvo nutarta tą Vilniuj išleistą numerį panaudoti kaip 1921 m. pirmąjį numerį. Tai padaryti buvo patogu, nes pirmame "Moters" numery nebuvo pažymėta išleidimo data.

Nuo 1921 m. vasario m. "Moteris" ėjo reguliariai iki 1940 m. rusų okupacijos. Į "Moters" bendradarbių eiles įsijungė tų laikų rašytojos: M. Pečkauskaitė, Lazdynų Pelėda, Tyrų Duktė ir kit. Redaguojant "Moterį" turėta ir susidūrimų su "senąja karta". Talpinant M. Pečkauskaitės raštus buvo ištaisyta rašyba, pav., ji žodį motina rašė su "y". Pataisomis ji įsižeidė ir pagrasino daugiau nebendradarbiauti. Redakcija, prileisdama, kad rašytojui valia vartoti ir tarmišką kalbą, padarė nuolaidą — įdėjo atitaisymą. Bet kai M. Pečkauskaitė parašė visuomeninio pobūdžio straipsnį ir viename jo skyriuje pajuokė moterų dalyvavimą Seimo rinkimų akcijoj, tai redakcija jo neįdėjo. Nepaisant kan. J. Tumo tarpininkavimo nė viena nė kita pusė nepadarė nuolaidų ir buvo galutinai išsiskirta.

Laikui bėgant visa eilė ateitininkių, baigusių įvairias mokslo šakas, įsijungė į L. K. M. D-jos veiklą ir padidino jos leidžiamo laikraščio bendradarbių skaičių. "Moteris" tapo dvisavaitiniu laikraščiu ir moterų visokeriopos apšvietos šaltiniu.

PO DAUGELIO METŲ

(Atsiminimų nuotrupos)

R. PETRONIENĖ

Kat. Org. S-gos pirm. dr. O. Narušytė (dešinėje) ir "Moters" redaktorė E. Starkienė 1939 m. K. O. S. suvažiavimo metu Kaune.

Lietuvos švietimo bei kultūros kėlimo srity Liet. Katalikių Mot. Dr-ja yra išvariusi platų barą. Tuo, didžios vertės kapitalu, gal ir dabar dar verčiasi tėvynėje ne viena šeima. Ačiū Dievui, kad būta tokių šviesių ir ryžtingų vadovių, kaip Magdelena Draugelytė-Galdikienė. Nežinau kokio paminklo už jos nuopelnus reikėtų šiai didžių gabumų visuomenininkei?.. Ji visokių kursų bei konferencijų progomis dešimtimis kartų yra apkeliavusi visą Lietuvą. Ji gerai pažino Lietuvos kaimo moters gyvenimo sąlygas, dėlto sugebėjo derinti veikimo planus prie kaimo moters interesų.

Nors šiais laikais didelės reikšmės turi radijas, televizija bei filmai, bet vistiek stipria pasaulio galybe pasilieka spauda.

M. Galdikienė jau tada tai suprato ir vienu iš svarbiųjų darbų laikė išleidimą "Moters". Tai buvo padaryta 1920 m. Taip pat steigėsi Liet. Katalikių Moterų Dr-jos skyriai, vyko kursai, rajonų konferencijos, įvairios parodos, šventės... Moterų Dr-ja jau turėjo, berods, 5 mergaičių ūkio mokyklas. "Moters" puslapiuose spindėjo visa veikimo dinamika. Pirmosios redaktorės buvo: St. Ladygienė, M. Ruškytė, M. Galdikienė, O. Labanauskaitė, O. Gaigalaitė-Baleckienė, O. Jonkaitytė-Gretkauskienė. Tada atėjo Jadvyga Drungaitė Ji buvo gabios plunksnos žmogus. Parašydavo ir gana brandžių beletristikos dalykėlių. Ne tik į "Moterį", bet ir kitur. Taigi ji ir mane įtraukė į "Moters" bendradarbių skaičių. Daugiausia aš parašydavau į 'Šeimininkių kampelį". Tuo laiku Liet. Kat. Mot. Dr-jos Centro Valdyba sugalvojo duoti metinėms "Moters" prenumeratorėms priedus: kokią nors naudingą knygą.

Viena iš jų buvo dr. Tumėnienės parašyta "Tavo kūdikis". Tai buvo labai praktiškas vadovas kiekvienai motinai. Šios brošiūros buvo kaime paskleista bene virš dešimt tūkstančių egz.

Berods 1936 m. man buvo pavesta paruošti spaudai brošiūrėlę, kur dominuotų daržovių valgių patiekalai. Mes ją pavadinom, "Sveika ir sotu". Ją gavo visos "Moters" skaitytojos. 1937 metais, kaip "Moters" priedas buvo išleista knyga "Namai ir moteris". Tai buvo kolektyvinis darbas: E. Starkienės, M. Sidaravičienės, B. Švipaitės (Šimkevičienės) ir mano.

1938 m. Jadv. Drungaitė, norėdama greičiau baigti studijas universitete ir ruošti diplominį darbą, nutarė iš "Moters" redagavimo pasitraukt. P. Galdikienė ją įpareigojo surast naują redaktorę. Jos pirmas "šūvis" taikė į mane. Tačiau tuo laiku mano šeimai teko keisti butą. Gi mes nutarėm kuriam laikui keltis į kaimą — į mano vyro tėviškę — 24 klm. nuo Kauno. Taigi buvo rimtas motyvas nuo siūlomų pareigų atsisakyti. "Kaip gi, sakau, čia bus? — Redakcijos stalas Kaune, spaustuvė Marijampolėje, o redaktorė kažkus kaime..." Tačiau, nežiūrint visko, tapau "nugalėta" ir iš p. Drungaitės perėmiau "Moters" redagavimą.

Taip ir pradėjau tą dvilypį darbą: dienos metu buvau užimta savo ūkely ir su vaikais, redagavimui pašvęsdami ilgus vakarus ir naktis. Buvo jaunystė — užteko energijos ir jėgų. Darbą lengvino, kad turėjom elektrą, telefoną ir patogų susisiekimą su Kaunu — kas savaitę kartą vykdavau į Kauną, o "Moters" laužyti— tekdavo pasiekt Marijampolę. (Mat "Moteris" buvo spausdinama Marijampolėj, Marijos nekalt. Prasidėjimo Seselių spaustuvėj). Seselės labai rūpestingai atlikdavo spaudos darbą.

Seselių pastogėj sutikdavau Dr. Labanauskaitę, kuri tada redagavo pavasarininkėms mergaitėms skiriamą, patrauklų žurnalą "Liepsnas". Su ja visada būdavo įdomu pasikalbėt, nes tai plataus intelektualinio horizonto moteris.

Kaip dabar, taip ir tada "Moteris" pastovių bendradarbių neturėjo. Juk niekas nė cento už straipsnius nemokėjo. Vedamuosius tekdavo rašyt pačiai redaktorei. Jeigu rasdavos koks svarbus organizacinis reikalas, tai vedamąjį paruošdavo kuri iš Centro V-bos narių, pav. Dr. Karvelienė, Ladygienė ar ir pati p. Galdikienė.

Tuo metu "Motery" buvo pastovūs skyriai: 1) Šeimininkių kampelis, 2) Motinos ir vaiko skyrelis ir 3) Bendras, kuriame tilpo vedamasis, politinė apžvalga, žinios iš moterų pasaulio ir koks nors beletristikos dalykėlis arba gyvenimo vaizdelis. Be to kiekviename numery buvo daug korespondencijų iš skyrių veiklos.

1939 m. Kat. Org. Sąjungos suvažiavimo dalyvės

Motinos ir Vaiko skyriui — duodavo praktiškos medžiagos dr. Ragaišienė-Kaupelytė, dr. Jonė Petrauskaitė-(Meškauskienė) ir bendrai — ateitininkės medikės. Su šeimininkių skyr. buvo mažai bėdos. Daug ką pati kompiliuodavau, "sušelpdavo" M. Poželaitė-Sidaravičienė, E. Starkienė. Nuolatinė ir labai produktyvi buvo agr. Valodkienė (neatmenu mergautinės pavardės).

Keletą metų "Moters" administratorė buvo stud. Sofija Rimkutė (vėliau ištekėjo už Cirtauto). Ji sumaniai vedė "Moters" prenumeratos rinkimą ir, bendrai, gabi visuomenininkė. Dažnai parašydavo organizaciniais klausimais ir turėdavo ką pasakyt... Su ja buvo malonu bendradarbiauti. Mano redagavimo metu, 1938 m., kaip "Moters" priedas buvo duota skaitytojams knygutė "Modernioji Katalikė". Joj buvo kondensuotos žinios apie sakramentus ir kiti religinio gyvenimo momentai. Tai buvo sutrumpinta laida iš kun. St. Railos parašytos knygos kitu pavadinimu. Pamenu, kad šis leidinys turėjo didelį pasisekimą. Kas gi nenori būt modernus?

1939 m. ankstyvą pavasarį, sveikatai sušlubavus, turėjau "Moterį" palikt. Žinoma, sulig įprastos tradicijos, turėjau surast savo vieton naują kandidatę. Po stiprių pastangų pasisekė: redaktorės pareigas perdaviau E. Repčytei-Starkienei. Kiek ji numerių suredagavo, neprisimenu. Tuo metu L. K. M-rų Dr-jos Centro V-ba, redakcija ir administracija buvo persikėlę į Draugijos nuosavus namus Perkūno Alėjoj. Bet..., kaip prisimenam, netrukus Lietuvą užgriuvo okupacijos ir tas gyvastingas organizacijų darbas nutrūko.

Rodos tik vakar vyko L. K. M. Dr-jos Centro V-bos posėdis, kur tvirtino naują "Moters" redaktorę. Rodos tik vakar... O jau virš 30 metų!

"MOTERIS" 1920–21 METAIS

DIENOS TEMOMIS

Praradusi moteriškumą, ji turėtų virst nevykusia vyro kopija, o kopijuotas dalykas visuomet nėra originalo vertas, ir nors nežinia kaip norėtų, kas tvirtinti kitokių nuomonių, pagaliau, reikės pripažinti skirtumų esant. Veik visos moters ypatybės tam tikru laipsniu tilpsta vyro būde ir atvirkščiai, tad ir pats skirtumas nėra absoliutingas, tik palyginamasis.

Vyras ir moteris turi žmogaus privalumus, ir tie privalumai taip sutvarkyti, kaip veda kiekvieno paskyrimas.

Tada mums lieka išspręsti ne vienodumų ir ne skirtumų klausimas, tik tinkamo privalumų sutvarkymo arba paskirstymo.

(1920 m. spalio mėn. Nr. 1).

* * *

Pačioms moterims reikia visai nustoti gėrus svaiginamieji gėrimai. Šiandien jau ir Lietuvoje blaivininkai įsitikino, kad kovoti su girtybe tegalima visišku atsisakymu nuo svaigalų.

(1921 m. vasario mėn. Nr. 2)

* * *

Gana jau mums tiek amžių vergavus! Gana žiūrėjus vien tik į vyro rankas. Pradėkime savarankiškai gyventi, savo rankomis pelnyti duoną ir užtikrinti sau tolimesnę ateitį.

(1921 m. kovo mėn. Nr. 3)

* * *

Pažiūrėjus į mokyklas, tuojau puola į akis begalinė drausmės stoka ir autoriteto niekinimas. Nė mažiausio nujautimo, kad mokykla privalo būti ne tik mokslo tarpininke, bet ir būdo lavintoja bei valdimos mokytoja. Ir nė mažiausio noro, kad taip būtų.

(1921 m. balandžio mėn. Nr. 4)

* * *

Taip ilgiau pasilikti negali. Reikia jau neatidėliojant visi kreivumai lyginti, visi netobulumai taisyti. Visų pirmiausia taisykime patys save, o tuo būdu pataisysime ir visuomenę.

(1921 m. megužės mėn. Nr. 5)

* * *

Šis pasaulis, ypač dabartinėje savo išvaizdoje, linkęs viską matuoti nauda, pinigu, užuodarbiu. Nauda nekartą mūsų laikų piliečiui atstoja viską; dailę — meną, mokslą, šeimos laimę, ne retai net tikybą. Tos naudos kartais ieškoma net nuskriaudžiant artimą, žmogus žmogui vilkas pasidaro. Čia moteris kaip tik turi progos išvystyti savo sielos privalumą viską sudvasinti, įkvėpti į sustingusią pasaulio medžiagą sielos, uždegti ją, kad suliepsnotų tikrąja skaisčia liepsna, kad medžiaga, įgijusi dvasios, liktų kilnesnė ir imtų gyventi kilnesnį gyvenimą. Šių laikų moteris kaip tik turi progos toj srity apaštalauti. Ji privalo pakelti savo balsą ir sušukti: sustokite, pablūdę aukso veršio garbintojai, sustokite, kurie žemiemsiems savo palinkimams keliaklupsčiaujate!

(1921 m. birželio mėn. Nr. 6)

S. LADIGIENĖ

O. LABANAUSKAITĖ

PIRMOSIOS "MOTERS" REDAKTORĖS S. LADIGIENĖS PRISIMINIMAI

(Santrauka iš "Moters" Nr. 7-8 1940 m.)

"Tada tebebuvo pats įkarštis laisvės kovų. Jaunutė mūsų valstybė kūrėsi iš po karo griūvėsių, susikūrė tuo metu ir "Moteris". Nors L. K. M. D-jos kongresas nutarė leisti laikraštį 1919 m., bet spausdinti tegalėjome pradėti tik 1920 m. — stigo popieriaus, stigo raidžių. Kaune spaustuvių buvo nedaug, o ir tos buvo apkrautos darbu, todėl ir teko pasiekti Vilnių, į kurį atvykau 1920 m. rugsėjo mėn. 14 d. spausdinti "Moterį". Darbą atliko greit "Žaibo" spaustuvėje (Didžiojoje g-vė 12 nr.), kurios vedėju buvo p. Zaviša. Spalių mėn. 9 d. iš Vilniaus išėjo paskutinis traukinys į Kauną, tuo traukiniu ir aš išvažiavau iš Vilniaus. Dalis "Moters" egzempliorių jau buvo pasiųsta į Kauną, o kitus atsiuntė vėliau per Latviją. Pirmojo "Moters" numerio atspausdinome 3000 egz. Spaustuvei sumokėta 3.308 auksinai. Vardą laikraščiui rinko daugelis žmonių, jų tarpe buvo rašytojai Liudas Gira, Kazys Binkis, Faustas Kirša . . .

"Moters" žurnalą, pradėtą leisti 1920 metais Vilniuje, redagavo sekančios redaktorės: S. Ladigienė redagavo nuo 1920 iki 1921 Nr. 2 (du numerius); M. Ruškytės vadovaujama redakcinė komisija — nuo 1921 m. Nr. 3 iki 1922 m. Nr. 1; M. Galdikienė — nuo 1922 m. Nr. 2 iki 1925 m.; O. Labanauskaitė — nuo 1925 iki 1926 m.; M. Galdikienė — nuo 1927 iki 1931 m.; O. Gaigalaitė-Beleckienė — nuo 1931 iki 1933 m.; E. Starkienė — vyr. redaktorė ir O. Jonkaitienė-Gratkauskienė ats. red. — nuo 1933 iki 1936 m.; J. Drungaitė — nuo 1936 iki 1937 m.; R. Petrušauskienė (Petronienė) — nuo 1938 iki 1939 m.; E. Starkienė — nuo 1939 iki 1940 m.; J. Drungaitė — 1940 m.

Pirmojo viršelio piešinys dail. A. Galdiko. Žurnalo laužymą prižiūrėjo pačios redaktorės.

"Moters" žurnalo administratorės buvo: Birutė Čižauskaitė-Stanaitienė, Zosė Rimkutė-Cirtautienė ir Kazlauskienė. Prie žurnalo sėkmingo platinimo prisidėjo L. K. M. D-jos centro valdyba, instruktorės ir d-jos reikalų vedėjos. Pažymėtina D-jos sekretorė Apolonija Sereikytė — Sesuo Marija Augusta turinti didelius organizacinius sugebėjimus, jos pastangomis "Moters" žurnalo tiražas pasiekė 25.000 (iki 1933 metų buvo leidžiama apie 3000 egz., 1937 m. — 15.500 egz., 1940 m. iki 25.000).

Antanina Čeilytkaitė - Žagrakalienė (dešinėje), ilgus metus talkino "Moters" redaktorėms.

Rašytoja Bronė Buivydaitė — Tyrų Duktė (kairėje), bendradarbiavo "Moters" žurnale nuo 1920 metų.

"MOTERIS"

(SUKAKTIES PROGA SVEIKINANT)

BIRUTĖ VYTIENĖ

Graži Tu ir įdomi,
išpuošta ir daili,
pavasarį ar žiemą
ar metų vidury!

Tavęs nekantriai laukiu,
nes man visad brangi
Tu ateini kaip feja,
be garso man kalbi.

Tu primeni tėvynę,
tolyj už vandenų,
gimtųjų žodžių pynę
aš širdimi geriu.

Tu tiek daug man palieki
brangiųjų dovanų:
protingų patarimų,
gražių, mielų vaizdų.

Dėkinga Tau už viską,
kartoja vis širdis:
ilgai, ilgai gyvuoki
garbinga "Moteris"

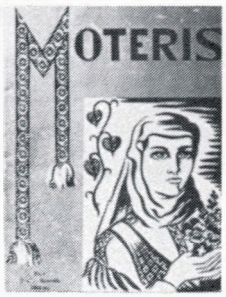

H. Žmuidzinienė, viršeliai nuo 1955 iki 1957 m.

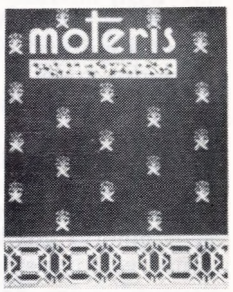

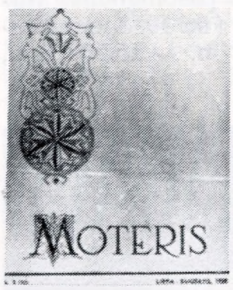

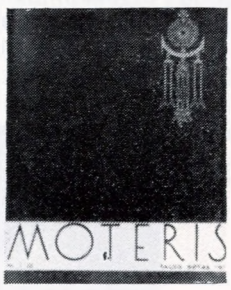

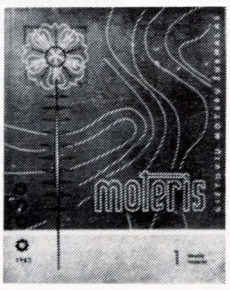

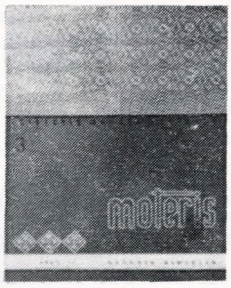

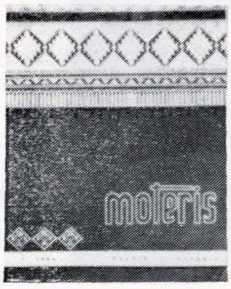

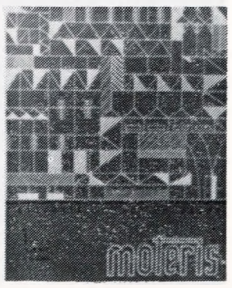

Nora Kulpavičienė, viršeliai nuo 1957 iki 1970 m.

"MOTERS" 50-ČIO PROGA – ŠATRIJOS RAGANOS ĮTAKOJE

R. RASLAVIČIENĖ

Pasiimu "Moters" praėjusių metų paskutinįjį numerį; žalias, mozaikos linijomis padabintas viršelis, skoningos iliustracijos: vitražų, klasikinio meno, modernios tapybos ir fotografijų.

Turinyje: poezija, istorinio, religinio, pedagoginio ir socialinio pobūdžio straipsniai, žinios iš moterų pasaulio, buto įrengimo, madų ir šeimininkių kampeliai. Visa tai, kas turėtų sudominti kiekvieną moterį, tematika įvairi, pasirinktina.

Gale išvardinti 1969 metais "Moteryje" atspausdinti straipsniai ir jų autoriai. Smalsumo vedama suskaitau: beveik trečdalis autorių — vyrai.

Ar ne keista? Turim vienintelį tremtyje intelektualinio pobūdžio moterų žurnalą ir tame pačiame taip gausiai rašo vyrai.

Nenoriu pasakyti, kad vyrų bendradarbiavimas čia būtų nepageidaujamas, bet nesuprantamas ir nepateisinamas moterų neveiklumas šioje srityje.

Protestuojam prieš vyrų dominavimą, kovojam už lygias teises, tvirtinam, kad moterys savo sugebėjimais ir pajėgumu ne tik neatsilieka nuo vyrų, bet kaikuriose srityse yra net pranašesnės, — žurnalo, kuris išeina tik šešiais numeriais į metus, nepajėgiam užpildyti savo kūryba.

Nėra abejonės, kad rašančių moterų yra, jau nekalbant apie rašytojas, kurias žinom iš jų išleistų knygų. Daug rašančių bendradarbiauja kitoje tremties spaudoje, bet jų pavardžių neužtinkam "Moters" žurnale, kurio paskirtis kaip tik ir yra suteikti moteriai progą pasisakyti ją dominančiais klausimais, iškelti ją liečiančias problemas ir pasidžiaugti jos atsiektais laimėjimais.

Bet moterys kažkodėl nenoriai grupuojasi prie bendro stalo, nenori tarpusavio dialogo ir visą savo išmintį, pajėgumą ir atsiekimus perkelia į viešąją areną, į bendrąją spaudą, lyg moters pasaulis visai neegzistuotų. O tikrumoje, jis visuomet buvo ir bus, nes specifinė moters paskirtis, jos dvasinė ir fizinė struktūra bei ypatybės neišvengiamai apriboja jos pajėgumą ir, nežiūrint visos kovos už lygybę, moters ir vyro teisės niekad nesusilygins.

Todėl atrodo racionaliau būtų visoms susiburti moters interesų sferoje, kartu siekti ir atsiekti bendrų laimėjimų moters giminei, nei pavieniui veržtis į vyrų pasaulį ir ten reikalauti sau lygių teisių, kurios daugeliu atvejų prieštarauja pačiai moters prigimčiai.

Kaip ten bebūtų, moters padėtis paskutiniajame šimtmetyje labai pasikeitė. Šalia didesnės laisvės ir gausesnių teisų pripažinimo, atsirado ir naujų įsipareigojimų bei jai statomų reikalavimų, kuriuos, toli gražu, negalima priskirti laimėjimams.

Bet teisė pasisakyti, laisvė reikšti savo mintis ir idėjas, galimybė būti išklausytai — tai atsiekimai, kuriais galime ne tik didžiuotis, bet kuriuos privalome pilnai išnaudoti.

"Moters" žurnalas šiemet švenčia savo 50-metį. Tai gilus amžius žmogaus gyvenime, tuo daugiau žurnalo, kurio gyvybinis siūlas buvo nuolatiniame pavojuje nutrūkti. Perversmas, kuris įvyko lietuvės moters gyvenime netekus savo krašto ir namų saugios aplinkos, galėjo sužlugdyti jos kūrybinius polėkius ir iniciatyvą visuomeninėje veikloje. Kad taip neįvyko, liudija nedėkingose tremties sąlygose atgaivintas "Moters" žurnalo leidimas, prie kurio dirba nedidelis pa-

"MOTERS" REDAKTORĖS KANADOJE

STASĖ PRAPUOLENYTĖ
nuo 1955 iki 1957 m.

IZABELĖ MATUSEVIČIŪTĖ
nuo 1957 iki 1966 m.

ZUZANA DAUGVAINIENĖ
nuo 1967 iki 1670 m.

sišventusiųsių moterų būrelis. Deja, jis nedidelis ir tai yra šešėlis, kuris turėtų temdyti kiekvienos inteligentės lietuvės šviesų akiratį, nes ji neatlieka savo moters ir lietuvės pareigos, kurią mums uždėjo pirmosios lietuvių rašytojos, savo kūryba praskynusios kelius ateities kūrėjoms.

Šių dienų galinčios rašyti ar rašančios moters sąlygos labai skiriasi nuo pirmųjų pionierių, pradėjusių reikštis spaudoje. Bet, nors galimybės kūrybiniai pasireikšti dabar jau nepalyginamai geresnės, stinga to entuziazmo, noro, užsidegimo ir pasiryžimo, iš kurio jėgą rašyti sėmėsi Žemaitė, Lazdynų Pelėda, Bitė ir Šatrijos Ragana.

Atrodo, kad pirmosios XX amž. pradžios mūsų rašytojos, nors ir nepasiekusios to mokslo ir išsilavinimo, kuriuo gali didžiuotis ne viena šių dienų moteris, turėjo ką pasakyti ir tikėjo, kad jų žodžiai atras atgarsį.

Ir neapsiriko, nes tauta skaitė jų raštus, kurie skleidė ne vieno galvoje kylančias mintis ir naujas idėjas, kurie nenustojo reikšmės net šiais laikais ir kurie paliko ryškų pėdsaką lietuvių literatūros istorijoje.

Tai buvo pirmieji lietuvės moters žingsniai literatūros lauke.

Praėjusiais metais Lietuvoje buvo išleisti du Šatrijos Raganos raštų tomai, kurių pirmajame yra bene pati plačiausia, betkada atspausdinta Šatrijos Raganos biografija.

Gal ne vienai mūsų būtų pravartu prisiminti tos rašytojos nueitą gyvenimo ir kūrybos kelią ir įsitikinti, kiek dvasinės jėgos kaupėsi toje moteryje ir kokią įtaką jos raštai padarė lietuvių literatūrai. Gal ir mums ji galėtų būti pavyzdžiu.

Marija Pečkauskaitė gimė ir augo sulenkėjusioje bajorų šeimoje. Jos vaikystė buvo šviesi ir nerūpestinga ramioje, idiliškoje tėvų namų aplinkoje. Net gimnazijos mokslus ji išėjo namie, paruošta tėvo ir samdomų mokytojų, o laisvalaikiu daug skaitė, kas praplėtė jos akiratį ir pažadino troškimą daugiau žinoti.

Iš prigimties turėdama lakią vaizduotę ji daug svajojo, veržėsi į nežinomus tolius ir kupina idealizmo žiūrėjo į ateitį. Jai didelės įtakos turėjo Povilas Višinskis, jos brolio mokytojas. Jis atidengė joje talentą rašymui, skatino toliau mokytis, patardavo ir padrąsindavo kūryboje.

Bet, nors Marija laikė jį dideliu autoritetu, jų keliai netrukus išsiskyrė. Višinskis buvo socialistas, revoliucionieriškų nuotaikų, netikintis ir kilęs iš liaudies. Pečkauskaitė gi buvo giliai religinga, politika nesidomėjo ir tikėjo, kad tik švietime yra pažanga. Be to, bajoriškų tradisijų aplinkoje ir savo auklėjimu bei pasaulėžiūra ji skyrėsi nuo Višinskio.

Bet Višinskis buvo tas, kuris atrado Mariją lietuvių literatūrai, kurio įtakoje ji pasijuto esanti lietuvė.

Ramus ir nerūpestingas Marijos gyvenmas staiga pasibaigė, kai mirė tėvas. Ji turėjo rūpintis motina ir, uždarbiaudama kaip dvaro vaikų mokytoja, leisti į mokslą savo du brolius.

Tolimesnis jos gyvenimas vystėsi darbo ir kūrybinių pastangų ženkle. Povilo Višinskio raginama ir noro daugiau išmokti, sužinoti skatinama, gavusi stipendiją išvyko į Šveicariją, kur klausė pedagogikos, psichologijos ir literatūros paskaitų, mokėsi prancūzų ir vokiečių kalbų. Grįžusi mėgino verstis įsteigdama Vilniuje knygynėlį, mokytojavo ir visą laiką rašė, vertė, aktyviai bendradarbiavo spaudoje ir dirbo visuomeninį darbą. Tarp kitos periodinės spaudos, rašė ir "Moteryje".

Būdama jautros širdies, ji labai pergyveno netekusi vieno po kito abiejų brolių, savo ištikimo draugo Povilo Višinskio ir pagaliau motinos. Likusi viena su seserim, apsigyveno Židikuose, kur 1930 metais mirė kaulų vėžiu.

Nežiūrint sunkių gyvenimo sąlygų ir smūgių, Marija iki mirties liko ištikima savo idealams ir siekimams. Įsitikinusi, kad tik per švietimą galima pasiekti geresnį gyvenimą, ji dirbo pedagoginį darbą, rašė ta tema, skaitė paskaitas ir ėmėsi konkretaus darbo globodama ligonius, našlaičius, įsteigdama prieglaudą, auklėdama žmones, keldama juose patriotinius jausmus, skatindama pamėgti mokslą ir darbą, ugdydama juose teisingumą ir pasiaukojimą.

Marija mėgino ne tik tobulinti gyvenimą ir žmogaus buitį, bet siekė pagerinti ir literatūrą, žiūrėdama į ją ne tik kaip į priemonę paskleisti savo idėjoms, bet kaip į išmąstytą kūrybą, kuri pati per save turi atnešti skaitytojui džiaugsmą, malomumą, pasitenkinimą. Į realistinę, buitinę lietuvių prozą ji įnešė jausminį elementą, vidinį žmogaus pergyvenimą, kuris praturtino mūsų literatūrą, suteikė jai daugiau lyrizmo ir lankstumo, lengvumo. Tai pirmoji lietuvių rašytoja, kurios kūryba tiko daugiau inteligentui, nei kaimo žmogui.

Jos raštuose yra daug autobiografinių bruožų, kurie priduoda autentiškumo jos vaizduojamam laikotarpiui, paryškina lietuviško nacionalizmo judėjimą, jo įtaką bajorijos tarpe, atskleidžia lietuvių tautos naują visuomeninio gyvenimo krypti. Nors ir apgaubta idealizmo skraiste, persunkta emocijos, neginčijamo talento dėka, jos kūryba liudija to meto lietuvių tautos atbudimą.

Marija tikėjo, kad dorovinis auklėjimas yra tikrasis auklėjimas ir todėl didelį vaidmenį skyrė šeimai, ypač moteriai — motinai, kurios rankos formuoja būsimąjį žmogų.

Pasijutusi esanti lietuvė, ji jautė pareigą tėvynei, stengėsi peržengti luomų skirtumus ir priartėti prie liaudies. Ji rašė:

"... reikia... rašyti lietuviškai, leisti laikraščius reikia stengtis sukurti savo literatūrą... Mūsų tėvai paklydo, pametė savo kalbą — mūsų pareiga atitaisyti jų klaidas."

Paguodos gyvenime ji ieškojo religijoj, nes tik gilus tikėjimas gali išgelbėti žmogų nuo sumaterialėjimo, nuo dvasinio menkumo ir nusivylimo sunkiose valandose.

Įdomi jos pažiūra į meną, apie kurį ji rašė:

"... tai vidurinio sielos susijaudinimo išreiškimas ... Dailės veikale apsireiškia artisto siela. Juo turtingesnė ta siela, tuo aukščiau stovi veikalas".

Visos jos nuotaikos, pažiūros ir siekimai kilo ne iš fantazijos, bet iš paties gyvenimo, kurį ji ėjo ne teorizuodama, bet konkrečiai dirbdama ir, kiek jos jėgos leido, sėdama gėrio sėklas savo kilniomis, idejomis, artimui teikiama pagalba ir grožio skleidimu gyvenamoje aplinkoje.

Ji sąžiningai atidavė gyvenimo duoklę, kurią jai uždėjo jos jautri širdis, įgytas mokslas ir įgimtas talentas. Tuo ji gali būti pavyzdžiu kiekvienai šių laikų moteriai, kuri ne visuomet atlieka savo pareigą ir patogiose gyvenimo sąlygose dažnai užmiršta krikščionišką įstatymą — kas daug turi, daug ir duoda.

EMILIJA VYDIENĖ

KASNAKT

Kasnakt ateini tu
Skaisti, graži kaip visada,
Žydriu apsisiautusi skliautu,
Jaunystės dienas nešdama.

Kasnakt tu nubrauki rasas
Nuo gęstančių mano akių
Ir pašauki atgal dienas
Anų gražių laikų.

Kasnakt pavasario žiedai
Išpuošia pievas ir miškus,
Vingiuojasi balti takai
Per tavo žydinčius laukus.

Kasnakt atsiveria dangus
Grožybių pilnas ir didus,
Liūliuoja miegančia žeme
Skambi lakštingalos daina.

*
* *
*

J. NARŪNĖ

RYTMEČIO RŪKAS

Baltas rūkas skleidės . . .
Kėlėsi undinės,
Vandenyno deivės.

Baltos kojos basos,
Baltos putos — rūbai,
Baltos lino kasos . . .

Rūkas tyliai nyko.
Vizija baigta . . .
Nieko nebeliko —
Jau šviesi diena!

NORA NORVAIŠAITĖ-KULPAVIČIENĖ,
"Moters" žurnalo redaktorė,
redakcijoje dirba nuo 1957 metų — meninė priežiūra ir viršeliai; nuo 1962 metų meno ir techn. red.; nuo 1967 metų žurnalo red.

* * *

BRONĖ PABEDINSKIENĖ,
"Moters" žurnalo administratorė,
žurnalo kolektyvui priklauso nuo 1955 metų, daug prisidėjo prie žurnalo atkūrimo Kanadoje; nuo 1955 iki 1963 metų vedė "Šeimininkių kampelį"; žurnalo administratorės pareigas eina nuo 1956 metų.

PIRMOJI PAŽINTIS SU ŽEMAITĖS KŪRYBA

GABRIELĖ PETKEVIČAITĖ — BITĖ

Buvo tai 1894 m. vasarą, kada du Šiaulių gimnaziją baigę jaunikaičiai, Povilas Višinskis ir Vincas Kalnietis, išsiruošė keliauti ieškodami tėvynėje lietuvių inteligentų. Tikėjosi kame nors jų užtikti, nes buvo jiems jau ne syki patekę į rankas lietuvių kalba spausdintų laikraščių ir knygelių, rusų valdžios tada smarkiai draudžiamų. Ypač veikė anų laikų jaunuolius "Varpo" laikraštis, kurs nesiliovė "Tėvynės Varpais" gausti, į visas širdis belsti: "Pabuskite! Pabuskite!"

Kadangi Višinskis su Kalniečiu gavo įspūdį, jog "Varpas" ne vieno žmogaus rašomas, todėl nutarė ieškoti jo bendradarbių savo apylinkėje. Apsivilkę ne gimnazistų, bet sodžiaus bernų rūbais, iškeliavo pėsti iš Šiaulių, pakeliui užeidami pas pažįstamus inteligentus ir gimnazijos draugus, bet niekur šių namie nerado. Pagaliau užėjo į Joniškėlį, ieškodami mano brolio, irgi Šiaulių gimnazisto, kurio irgi tuo laiku kaip tik namie nebuvo. Aš tada darbavaus savo bityne, kada atbėgo tarnaitė, pranešdama man:

— Atėjo du sodžiaus berneliai ir klausia mūsų ponaičio. Pasakiau, kad ponaičio nėra namie ir kad jo vietoje pašauksiu panelę. Man vaikinai pasisakė savo kelionės tikslą: ieško susipratusių lietuvių inteligentų. Besikalbant apie mūsų spaudos būklę, apie rašytojų stoką, apie sunkumus susijusius su knygų gabenimu, Povilas Višinskis prisiminė turįs pasiėmęs iš vienos sodžiaus bobelės rankraštį. Ta bobutė, sako, norinti būtinai rašyti laikraštyje. Višinskis stengęsis jos raštą paskaityti, bet mažai ką supratęs, nes ji rašanti be jokių ženklų ir žodžio viduryje prirašanti didžiųjų raidžių (Ž. nevartojo skyrybos ženklų, bet niekur nepainiojo mažųjų ir didžiųjų raidžių).

Kai aš paėmiau tą raštą skaityti, dar mažiau supratau, nes ir tarmė buvo man svetima. Rankraštis buvo stambiomis raidėmis parašytas prastame pilkame popieriuje ir susiūtas, kaip sąsiuvinis, storu, namie verptu linų siūlu.

Pasakojo dar Višinskis, kad ta bobutė rašiusi naktimis, nes dieną turinti namie ruoštis, visus sodietės darbus dirbti. O už rašymą nakčia ir žibalo eikvojimą gavusi barti nuo vyro.

Kadangi tuo laiku buvau pasiruošusi važiuoti į Rygos pajūrį, kur ketinau susitikti su mūsų kalbininko Jono Jablonskio šeima, tai paprašiau Višinskį, kad jis man įteiktų tos bobutės rankraštį, o aš pasisakiau tą rankraštį įteiksianti daugiau už mus nusimanančiam, tikram gimtosios kalbos žinovui, Jablonskiui.

Nuvykusi į pajūrį, apsigyvenau Karlsbade, kur buvo apsistojęs ir Jablonskis su šeima. Sulig pirma savo apsilankymo diena pas Jablonskius susitikau su d—ru Vincu Kudirka, o taip pat su Pranu Mašiotu, Antanu Krikščiukaičiu, Lozoraičiu. Visi tai buvo jauni mūsų atgimstančios tautos veikėjai, rašytojai

ŽEMAITĖ

1845 — 1921

(nuotrauka daryta Amerikoje 1916 m.)

ir žymūs vyriausiojo "Varpo" redaktoriaus Vinco Kudirkos (kuris tada laikrašty pasirašydavo Q.D. ir K.) talkininkai.

Vincas Kudirka, nors ir išblyškęs, nors ir Varšuvos kalėjimo nuvargintas, buvo dar stiprus, aukšto ūgio, jaunas dar žmogus mėgstąs pajury pasivaikščioti.

Čia minėtų lietuvių susirinkime ėmė Jablonskis mano atvežtą sodžiaus bobutės rankraštį nagrinėti, skaityti. Sklandžiai tas skaitymas nėjo. Buvo pradžioje susidurta su daug neaiškumų Nemažai pasiginčyta dėl tarmės, nemažai spėliota, galvota, ir galų gale bendrai visų nutarta, kad apsakymėlis, pavadintas "Pragerti balakonai", tinka spaudai, nes jame gražiai ir vaizdžiai nupieštas sodžiaus gyvenimas. Buvo tada sugalvotas tai bobutei, kuri vadinosi Julija Žymantienė, slapyvardis Žemaitė.

("Krislai" — Atsiminimai)

DVI SESERYS

S. VILKAUJA

19-to šimtmečio pabaigoje ir 20-to pradžioje, taip vadinamam spaudos draudimo laikotarpyje, mūsų literatūroje iškilo visa eilė moterų, kurios savo kūryba praturtino gana skurdžią mūsų grožinę literatūrą. Tai buvo Žemaitė, Šatijos Ragana, Petkevičaitė-Bitė, Didžiulienė — Žmona, Puidienė — Vaidilutė, S. Čiurlionienė ir kt. Tada pradėjo rašyti ir dvi seserys — Sofija ir Marija Ivanauskytės, bet tuo pačiu Lazdynų Pelėdos pseudonimu. Jų abiejų gyvenimas, taip kaip ir jų literatūrinis palikimas, yra labai liūdnas. Vyresnioji sesuo Sofija štai kaip pati rašo savo biografijoje:

"Turėjau nelaimės užgimti tėvo dvare". Jų tėvai buvo kilę iš bajorų, bet sulenkėję. Tėvai turėjo dvarą (Paragius) Tryškių valsčiuje, Šiaulių apskrityje. Graži ir romantiška dvaro aplinka veikė jų jaunas sielas, o aplinkui girdima lenkų kalba augino jas tikromis dvaro panelėmis.

Vyresnioji sesuo Sofija gimė 1867 m. rugsėjo 16 d. Paragiuose. Nelankiusi jokios mokyklos, ji gavo išsimokslinimą namie iš savo tėvų, o skaitydama lenkišką sentimentalią literatūrą, užaugo idealia svajotoja. Tėvas Nikodemas Ivanauskas ir motina (buvusi Pečkevičiūtė) buvo labai jauni ir nepritypę ūkio reikalus tvarkyti. Namie visi kalbėjo lenkiškai. Be to, tėvas lenkiškai šiek tiek rašinėjo ir buvo dailininkas. Todėl daug įtakos mergaičių auklėjimui turėjo tėvas. Būdamas sulenkėjęs bajoras, jis apie lietuvybę, žinoma, ir nesirūpino. Jam buvo svarbiausia jo menininko karjera. Todėl dvare viskas buvo apleista, o skolos dar daugiau gyvenimą sunkino. Jieškodamas meno įkvėpimo, jis važinėjo po Vakarų Europą. Dažnai lankydavo Varšuvos bei Krokuvos muzėjus. Sofijai būnant dar tik kelių mėnesių, jie išvažiavo į Vokietiją, kur tėvas Muenchene baigė po ketverių metų Meno akademiją.

Mergaitės užaugo labai romantiškai, svajingai nusiteikusios, visai neparuoštos grumtis su gyvenimo sunkumu ir vargais. Dvaras skendo skolose, ir jų ateitis buvo apgailėtina.

GABRIELĖ PETKEVIČAITĖ

1961 — 1943

(nutrauka daryta 1880 m.)

Užaugusi Sofija ištekėjo už kaimyno dvarininko, kuris buvo daug vyresnis už ją, o svarbiausia — girtuoklis. Tekėdama ji svajojo atlikti garbingą žygį ir tą girtuoklį pataisyti. Ji pati sako: "Svajojau apie heroizmo darbus, tapti nupuolusio nusidėjėlio angelu išganytoju . . . " Tokių jaunatviškų svajonių vedama, ji ištekėjo už Rapolo Pšibiliausko. Tačiau gyvenime viskas išėjo kitaip. Plačiai gyvendamas ir girtuokliaudamas, jis visai nemokėjo šeimininkauti. Prasiskolinęs dar daugiau, Pšibiliauskas išvažiavo į Ameriką, kur fabrike buvo užmuštas.

Pasilikusi su trimis mažais vaikais, ji pradėjo gyvenimą iš naujo. 1903 m. ji jau buvo Vilniuje, kur užsidirbo sau ir vaikams pragyvenimą siuvinėdama rankdarbius. Vėliau ji dirbo Vileišių knygyne, Vievio vaistinėje ir kitur. Kartais buvo ir visai be darbo. Yra manoma, kad taip buvo nusivylusi gyvenimu, jog net norėjusi nusižudyti. Pažintis su P. Višinskiu ją nukreipė į literatūrą. Jis jai daug padėjo ir rūpinosi jos raštais. Lietuviškai ji buvo pramokusi iš tarnų ir buvusių baudžiauninkų vaikų. Atrodo, kad su P. Višinskiu buvo kažkas daugiau negu tik literatūra, bet jų gyvenimo keliai buvo skirtingi ir niekad nesuėjo į viena. P. Višinskis mirė jaunas džiova, palaidotas Vilniuje, Rasu kapinėse. Paskatinimas rašyti padidėjo ir tuo, kad ji už savo kūrinius pradėjo gauti šiek tiek atlyginimo. Tada ji pasirinko Lazdynų Pelėdos slapyvardį ir, pradėjusi mažais vaizdeliais bei apysakaitėmis, parašė net ir didesnę apysaką — "Klaidą". Taip pat ir vertė iš lenkų kalbos.

Sofijai gyvenime daugiau nusivylimo suteikė jos dukters (1913 m.) mirtis, o vėliau ir — motinos. Pasaulinio karo metu ji gyveno Paragiuos, bet vėliau vėl nuvažiavo į Vilnių, kur prasidėjo jos skurdžiausios gyvenimo dienos. Ji vaikščiojo apiplyšusiais drabužiais, gyveno skurdžioje landynėje, alkio kumpėm. Čia jos likimu susirūpino prel. M. Krupavičius, kuris jai parūpino iš Lietuvos komiteto maisto ir tinkamesnę vietą gyventi. Bet ji maistą išdalindavo kitiems, į geresnį butą nėjo. Nusilpusi nuo bado ir skurdo, ji susirgo džiova. Tada sugrįžo į Paragius, kur dar tebegyveno jos senukas tėvas. Prel. M. Krupavičiaus rūpesčiu jai vyriausybė paskyrė pensiją, bet ji neilgai tuo džiaugėsi. Mirė 1926 m. kovo 15 d.

Apie savo gyvenimą ji parašė: "Visas mano gyvenimas — tai varginga aklojo klajūnė . . . Kad gyvenimas būtų knyga, tai iš savųjų išplėščiau visus lakštus, sudeginčiau ir pelenus pavėjui pabarstyčiau."

Jaunesnioji Sofijos sesuo Marija gimė 1872 m. gegužės 15 d. Augo taip pat kaip ir jos vyresnioji sesuo. Lenkiška aplinka, lenkiškų romanų skaitymas turtino jos pasaulį. Mokėsi muzikos, rankdarbių. Užaugus gavo darbą Varšuvoje, kur jos teta turėjo moteriškų drabužių siuvyklą. Vėliau persikėlė į Petrapilį, kur dirbo lenkų skaitykloje.

Lietuvių Enciklopedijoje apie ją parašyta:

"Išėjusi iš lenkiškos — bajoriškos aplinkos ir ją palikusi, negalėjo betgi sutapti nei su valstiečiais lietu-

viais, nei su lietuviais intelektualais, pasilikdama gyvenimo paraštėje" (L. E., T. 24).

Jos gyvenimo sąlygos šiek tiek pasikeitė, kai ji ištekėjo už gudų rašytojo ir visuomenės veikėjo Vaclovo Lastausko ir susilaukė šeimos. V. Lastauskas buvo žymus gudų veikėjas. Vilniuje jis redagavo gudų laikraštį, turėjo net savo leidyklą. Yra išleidęs knygų, vadovėlių, žodyną. Jis net buvo įėjęs į Lietuvių Tarybą, kaip gudų atstovas. 1927 m. jis išvažiavo į Gudiją ir dirbo jų Mokslo Akademijoje. 1929-30 m., kai Gudijoje prasidėjo tautiškai nusistačiusių intelektualų areštai, jis buvo suimtas ir mirė koncentracijos stovykloje.

Senatvėje Marija Lastauskienė gyveno Kaune pas dukterį Stasę Matulienę, kuri motiną globojo iki pat mirties. Valdžia rašytojai buvo paskyrusi nedidelę pensiją. Dukra taisė ir jos raštų kalbą, kai motina pradėjo rašyti lietuviškai. Be to, ji ir pati yra išleidusi romaną — "Prie nykstančių gairių". Tačiau josios kūryba didesnės reikšmės neturėjo. Marija Lastauskienė, sulaukusi senatvės, mirė Kaune 1957 m. liepos 19 dieną.

Rašyti ją paragino sesuo Sofija ir P. Višinskis. Pradžioje rašė lenkiškai. Kadangi Sofija jau buvo žinoma ir net už savo kūrybą gaudavo honorarą, tai ji jaunesnės sesers apysakaites išversdavo į lietuvių kalbą, ištaisydavo klaidas, išlygindavo stiliu ir atiduodavo spaudai Lazdynų Pelėdos vardu. 1908 m. "Viltyje" buvo išspausdintas pirmasis M. Lastauskienės pavarde vaizdelis — "Auka", bet jokio visuomenės dėmesio nesusilaukė. Tada ji visus savo kūrinėlius atiduodavo Sofijai.

Lazdynų Pelėdos paslaptį atidengė Nepriklausomybės laikais (1929 m.) Liūdas Gira, parašydamas "Židinyje" straipsnį, kad tuo slapyvardžiu rašė abi seserys.

Mirus Sofijai, Marija savo pavarde išleido daugiau kūrinių, kaip: "Radybos" (1930 m.), "Iki mirties" (romanas, 1939 m.), apysaką "Dovana" (1946 m.) ir kt.

Kuriuos kūrinius parašė Sofija, o kuriuos Marija, yra gana sunku atskirti, nes kaikurių apysakaičių gerai nebeprisiminė nė pati Marija. Bet mūsų literatūros istorikai tvirtina, kad apie kaimą daugiau rašė Sofija, o apie miestą — Marija.

Pačios M. Lastauskienės tvirtinimu jai priklauso: Naujasis takas, Burtininkė, Pavasario rytmetį, Vanka, Paša, Kazematų sapnas, Pirmoji tarnystė.

Sofijai — Ir pražuvo kaip sapnas, Motulė paviliojo, Sugriautas gyvenimas, Klajūnas, Našlaitė, Džiugas, Stebuklingoji tošelė.

Didžiausią ir reikšmingiausią literatūriniu požiūriu apysaką "Klaidą" yra parašiusi vyresnioji sesuo Sofija.

Nepriklausomais Lietuvos laikais Lazdynų Pelėdos raštų buvo išleista penki tomai. Tačiau 1955 m. išėjo iš spaudos jau septyni tomai, iš kurių šeštąjį tomą sudaro vien M. Lastauskienės kūryba.

Savo mažesniuose vaizdeliuose ir apybraižose abi seserys daugiausia aprašė kaimo ir dvaro buities gyvenimą. Čia joms geriausiai ir sekėsi, nes abi augusios dvare, tą gyvenimą puikiai pažino. Apie dvarą jodvi atsiliepė labai neigiamai. Jos matė, kaip nusi-

SOFIJA PŠIBILIAUSKIENĖ

1867 — 1926

*

* *

LAZDYNŲ PELĖDA

* *

*

MARIJA LASTAUSKIENĖ

1872 — 1957

gyvenę dvarininkai skriaudė ir išnaudojo kaimo žmones. Todėl jų kūryboje kaimas yra daugiau idealizuojamas. Be to, jų tematiką sudarė mergaičių gyvenimo problemos, jaunimo, išėjusio iš kaimo į miestą, klausimas, kaikur yra net autobiografinių bruožų.

Prof. V. Mykolaitis Putinas apie jų kūrybą taip sako: "Vienu žvilgsniu apėmę visą Lazdynų Pelėdos kūrybą, pastebėsime, kad jos vaizduotasai gyvenimas turi savotišką atspalvį. Jis yra pesimistiškas, liūdnas ir šaltas. Likimo nepalaima, žmonių skriauda bei piktumas ir savo pačios nuodėmė bei kaltė slegia daugumą jos atvaizduotų personažų."

Didžiausiame L. Pelėdos kūrinyje — "Klaidoje" yra paliesta labai jautri dabar ir seniau mūsų gyvenimo tema, būtent — mišrios vedybos. Šioje apysakoje autorė vaizduoja kaimo gyvenimą, kai ūkininkai leidžia sūnų į mokslą, tikėdamiesi, kad jis palengvins jų gyvenimą senatvėje. Tai Lietuvos kaimo vaizdas spaudos draudimo ir 1905 m. revoliucijos metu. Bet gyvenime viskas išėjo kitaip. Sūnus baigęs mokslus, veda kitatautę, kuri jį pameta, palikdama jam mažą dukrelę. Tada jis grįžta į tėviškę. Bet ir čia padaro dar didesnę klaidą — susideda su sukilėliais ir besislapstydamas žūsta. Jo dukrelė prigeria tvenkiny, o tėvai nužudomi kazokų.

Mišrios šeimos klausimą mūsų literatūroje kėlė ir kiti rašytojai, kaip V. Kudirka, Maironis, J. Tumas-Vaižgantas, net vadindamas mišrias vedybas šeimos vėžiu.

Lazdynė Pelėdos raštai buvo spausdinami Varpe, Ūkininke, Vilty, Draugijoje, Tėvynės Sarge, Šaltinyje, Naujoje Vaidilutėje ir kitur. O Marija yra buvusi bendradarbė ir "Moters" žurnalo.

Jų kūrinių buvo įdėta beveik visose mokinių skaitymo knygose.

Štai jų raštų ištrauka, paimta iš apysakaitės "Ir pražuvo kaip sapnas":

"Rūsčiomis žiemos dienomis ir ilgais vakarais, tupėdamas pas krosnį, senelis Juozas pynė bučius, venterius ir tinklus mezgė; dienoms pratįsus, medžio darbų griebėsi: kibirams šulus tašė, geldas skobė... Iš visų darbų labiausiai jam patikdavo klumpės dirbti. Klumpė padirbti tai niekis, bet ji padailinti ir pagražinti tai buvo tikras jo džiaugsmas. Kelias dešimtis porų klumpių išskobęs, senis sustatydavo jas asloje ir iš eilės imdavo dailinti su tikru pasigėrėjimu... Pasimovęs klumpę ant kairiosios rankos, atsargiai tepliodavo dažais išraižytąsias šakeles. Išbaigęs visą gražumėlį, padėdavo žemėje, meiliai šypsodavosi ir prisimerkęs veizdėdavo, traukdamas pypkę.

— Mesk akį, motin, — prabildavo į žmoną, — ar ne genys?

— Besibjauroji, tėvai, kas tau už tai mokės? Įmaus į purvyną, tai ir po gražumo!

Temdavo tada šviesusis nusišypsojimas senelio veide ir galvą kinkuodamas tarydavo:

— Ar išmano kiaulė pipirus! Ne jai ir renkami! Eik tu, eik! Vargšė, nakti gimusi esi!... Ne su vienais skatikais gyvensi... Žmona, pečius traukydama, atsikirsdavo tyliai:

— Nė su savo margosiomis klumpėmis dangaus slenksčių nebaldysi.

Smarkiau nesusikirsdavo juodu niekada..."

Gal kaikurie skaitytojai ir jieškojo jų kūryboje gilesnių motyvavimų, bet žmonės jų raštais domėjosi ir skaitė. Tad literatūriniu atžvilgiu abiejų seserų kūryba yra didelis įnašas į mūsų anų laikų taip dar menką grožinę literatūrą.

Lietuvos Moterų Tarybos leistas žurnalas nuo 1937 iki 1940 m. Viršelis dail. V. Pazukaitės.

ATMINIMAI

ALĖ RŪTA

Išblėsta veidai, užgęsta ir idėjos. Gyvenimo dienos dėstosi, kaip mozaika. Neplanuota, netaisyklinga, įvairių dydžių, formų ir spalvų stikleliais... Abstraktas. Ar yra toje mozaikoje koks dėsnis, koks nors stilius?

Pranas Varnelė galvojo ir galvojo, grįžęs iš ano susirinkimo. Ir tie mieli veidai, tos šviesios galvutės; tyros, klausiančios, nustebimo ir džiaugsmo pilnos akys... Tos dienos, tvarkomos mokyklos varpelio, ta išsiliejanti į koridorių jaunatvės, nekaltumo ir ateities svajonių banga...

Tai buvo mokytojo Varnelės gyvenimo šviesūs rėmai; skaistus, saulę sugeriąs, vitražo dugnas, pirmieji spalvoti dienų stikleliai, skaidrūs, persišviečią, be tamsiųjų, sunkiųjų spalvų...

Tai atminimai. Jie lengvino pagyvenusio mokytojo sunkius fizinius darbus, nuskaidrino kasdienių rūpesčių tirštai pilkus debesis.

Tą vakarą Pranas Varnelė į susirinkimą nebuvo linkęs eiti. Skaudume tirpo sąnariai, skaudėjo galvą, aštrus kabliukas ryjant dreskė gerklę. Buvo, matyt, persišaldęs; slogos ir gerklinės paskutiniu metu Varnelę

M. RAČKAUSKAITĖ-CVIRKIENĖ PORTRETAS
(Jub. dail. paroda 1938 m.)

PIRMOJI LIETUVOS MOTERŲ DAILĖS PARODA

įvyko Kaune 1937 metais spalio mėn. Parodą rengė Katalikių Organizacijų Sąjungos moterų talkos komitetas: A. Vailokaitienė — pirm., Raulinaitienė — vicepirm., A. Galaunienė — vicepirm., E. Starkienė — sekr., O. Pakštienė — kasininkė. Vertinimo komisiją sudarė dailininkės: O. Dubeneckienė - Kalpokienė, S. Roemerienė, Petkevičienė, D. Tarabildaitė - Tarabildienė, Šklerienė ir V. Šleivytė.

Parodoje dalyvavo 40 moterų dailininkių. Buvo išstatyti 300 darbų — tapybos, skulptūros, keramikos ir grafikos. Lankytojų buvo apie trys tūkstančiai pavienių ir trisdešimt ekskursijų. Parduoti 44 darbai.

* * *
*
* * *

dažnai prigriebdavo, net paguldydavo. Amžius ir sunkūs darbai čiulpė jėgas, o bejėgį tykojo įvairios bakterijos. Nutykoję įsikibdavo ir dar labiau silpnindavo, vaistams sukeliant prakaitus ir širdies plakimus. Taip, gyvenimas buvo nuolatinė kova: siela svajojo ir dėstė spalvotus idėjų bei darbų vitražus, kuriuos gyvenimas perstatinėjo ar triuškino; kūnas išaugo, išlapojo, o vargų kaitros, o ligų smūgiai tašė ir kirto jį žemyn, iki vytimo...

— Na, eikš, važiuojam. Negulinėk be reikalo. Ne taip jau tau skauda..

Lyg barė, lyg guodė Varnelienė, visa išsipuošusi, pasirengusi į susirinkimą. Juk tai ne paprastas susirinkimas, o su kavute ir užkandžiais, kur po programos prapliumpa juokavimai ir pa(ap) — šnekesiai, net dainos... Gera tarpais sunkią, pilką kasdienybę namie užrakinti ir pavažiuoti į kitų butus, kur nauji kilimai, kur stypčioja auskaruotos ir visos šviesiais plaukais pažįstamos, kur vyrai negaili komplimentų: "ponia, nė kiek per tuos metus nepasikeitėt, tik pagražėjot..." Reiškia, pusmetinis, ir pašviesinimai ir nauja suknelė ir penkiolikos dolerių vertės aukšti odiniai batai, — viskas pastebėta. Ko suvargęs vyras namie niekada nepastebi iki mokesčių atsiskaitymo ir sąskaitų bei čekių knygelės tikrinimo. Tada tik užrinka:

— Vėl pirkai! Vėl parėdai...

Dabar kambary buvo tylu. Tik ūžė atsišaldydamas šaldytuvas, tiksėjo laikrodis, švelni prietema vyniojo kambarį, radijatorių šilima glostė pečius...

— Kad... nieko gero gal ten... — Žmonai raginant ir svajojant, pasiraivė Varnelė ant sofos su "Draugu" rankose ir vėl įsikniaubė skaityti.

Tyčia ar tarp kitko, Varnelienė garsiau ir lėčiau pasakė:

— Ogi, sako, politine tema pranešimą darysiąs kažkoks jaunas daktaras, atvažiavęs iš Vietnamo...

To Pranui Varnelei užteko. Politinis pranešimas. Paskaita apie būdus Lietuvą laisvinti. Pogindžio veiklos istorija ir jos tęsinys išeivijoj. Jaunimo žygis į Jungtines Tautas... Panašios temos jį galėjo betkada prižadinti, staiga išgydyti negalavimus.

Greitkeliu per pusvalandį Varnelės atsirado susirinkime. Ten buvo ir tai, ko norėjo Varnelienė, apyjaunė ir apydailė dar moteris; ten rado mokytojas Varnelė apsčiai politinių pranešimų bei diskusijų.

Ir dar daugiau.

Varnelėms į apšviestą kambarį vos įžengus, pro visus prasiskverbęs, priėjo jaunas vyras ir linktelėjęs pasakė:

— Labas, ponas. Jūs mane mokėte lietuvių kalbos.

Pranas Varnelė atsilošė, prisimerkė ir neskubėdamas pratarė:

—Tai, turbūt, Vilniuje?

— Taigi.

Politinis pranešimas jau buvo prasidėjęs. Jie prisitraukė prie sienos kėdes ir susėdo. Amerikos vargai Vietname, dešimttūkstantinės raketos daužo tiltelius... Bet taip turi būti, nes tai idėjų kova, nes ko-

munistai tyko ir Japonijos, Filipinų ir pačios Amerikos... Pranas Varnelė žiūrėjo į jį pasisveikinusio jauno žmogaus profilį ir galvojo:

"Ar aš toki turėjau klasėje? Kaip pavardė? — Aha. Gali būti..."

Pranešėjas aiškino apie nuobodžiai ir vargingai besitęsiančias kovas tolimojoj Azijoj, kurios turėtų pasibaigt laimėjimu, jei tik namie, Amerikoj, žmonės ištesės, bus kantrūs ir ištvermingi, jei "baltasis tėvas" nenutrauks karo...

Varnelė klausėsi atsidėjęs, gretindamas šio karo būsimą laimėjimą su Lietuvos išsivadavimo viltimis... Bet jo mintys nesilipdė, ausy pranešėjo kalba nutrūkdavo... Jis pasistūmė arčiau jaunojo svečio iš Čikagos, savo mokinio, ir pašnibždėjo:

— Juk ir sesutė jūsų buvo mano klasėje?

— Taip. — Atšnibždėjo svečias.

— Vardu Aldona, ar ne?

Svečias linktelėjo.

— Su šviesiom kasytėm?

Linktelėjimas vėl.

"Gera mokinė, sėdėjo pirmame suole, labai atidžiai klausydavos, šviesios akys, nedidukė, postambė,

H. ŽMUIDZINIENĖ IŠ LAUKO

(Jubiliejinė dailininkių paroda 1938 m.)

tokia lėta, rimta pagal amžių..." — Varnelė mąstė, šypsojos.

Nejučia ėmė plotį su visais. Nė nepastebėjo, kaip pranešimas baigėsi. Kilo gyvos diskusijos. Žmonės klausė teiravosi apie Amerikos politiką, nagrinėjo pavergtų tautų galimybes; klausėjai atsigręžė į klausėjus, — politika visų mintyse, visų lūpose.

"Vyras džiaugsis atvažiavęs..." — Mąstė Varnelienė.

Mokytojas sėdėjo kampe, atsirėmęs kelio, laikydamas delnu pusę veido ir mėgino sugauti diskusijų siūlą. Kitais kartais jis tuoj keldavo ranką, klausdavo, reikšdavo savo nuomonę... Dabar jam pasigirsdavo tik atskiri žodžiai, diskusijų nuotrupos, o mintyse...

"Buvo didelė ir labai simpatinga klasė. Kuris skyrius? — Ketvirtas, penktas... Mano auklėjamoji klasė. Susigyvenau, kaip su savais vaikais... Kiekvienas kitoks, su silpnumais ir su daug žadančiais talentais... Gramatika, diktandai, jų rašinėliai... Literatūros pradmenys... Buvo įdomu su jais kalbėtis, juos mokyti, žingsnelį po žingsnelio vesti juos į gyvenimą, kuris kiekvienam žadėjo tiek daug gero... Nes jie buvo atviromis širdelėmis, atvirais ir godžiais žinojimo protais... Nes ir aš buvau tada jaunas mokytojas, pilnas vilčių. Tada nebūdavo tiek politinių diskusijų: apie karus ir apie laisvės atgavimą... Laisvė buvo reali; įvairus, harmoningas, spalvotas dėliojosi ir mūsų jaunos valstybės gyvenimo vitražas..."

Varnelė, mintims plaukiant, viduje atminimams šnabždant, pažvelgė į smulkų savo buvusio mokinio veidą. Jaunas, be raukšlių veidas, lūpos dar linkusios greit šypsotis, sėdėjo tiesus, galva nelinko nuo sunkių susimąstymų...

Staiga Varnelė kažką prisiminė:

— Juk turėjot ir brolį, vardu Romas? Lėtų judesių, dažnai besišypsąs berniukas, greit susiorientuojąs atsakyti į mokytojo klausimus... Varnelė vėl šnibždėjo, prisilenkęs prie svečio.

— Taip, taip. Tas buvo kitoje klasėje. Jis yra dabar čia, Amerikoj. Aldona likusi Lietuvoj, taip. Neturėjo progos okupacijos pradžioje pasitraukti. Viename laiške ji mokytoją minėjo...

Jie perrašinėjo išbraukytus diktantus, jie klausėsi apie Basanavičių, Kudirką, Maironį, jie pasakojosi apie savo tėvelius, sesutes, klausinėjo įvairių smulkmenų, besirandančių šiame plačiame pasauly, įvairių atsitikimų, gerų ir blogų, kurie kristalizuojasi didelių ir mažų žmonių keliuose, kurie vadinami gyvenimu...

Varnelės važiavo iš susirinkimo vėlokai vakare, abu snūduriuodami ir paskendę kiekvienas savose mintyse.

— Bet kaip gi tu šiandien iškentėjai nekalbėjęs? Vis laukiau, kada pašoksi ir ginčysies, kaip kitais kartais, arba pradėsi skelbti laisvės iliuzijas... — Patylėjusi ir vėl užkabino mokytoją žmona. Jai buvo pikta, kad jis nereagavo į jos įspūdžius apie Ragelienės suknelę, Raudonienės šukuoseną ir kitus labai įdomius dalykus.

— Ir, pamanyk, Aldona laiškuose mane prisiminė... — Lyg nenugirdęs žmonos, garsiai tęsė savo svajojimus Varnelė. — Tai buvo geriausia mano klasė iš visų, įdomiausia. Aš jau tada spėliojau, kad iš jų bus ir menininkų, ir mokslininkų ir politikų...

Varnelienė tik patraukė pečiais. Ji nebuvo mokytoja.

M. KATILIŪTĖ MOTINA

LAIKO STAKLĖS

Vikriai mums laiko staklės audžia
Raštuotą kilimą į tolį...
Gal pėsti pereisim mėnulį,
Bet nesugrįšime namo vėl.

Kitam pasauly, kiti gidai
Kiton planeton mus nuves.
Paliksim kilimus raštuotus,
Dainas audėjų ir stakles.

LAPKRIČIO ESKIZAS

Klevai laiko įsikandę
Geltonų ir žalių lapų kuokštes —
(niekas nenori mirti)
Šalna pramiegojo savo dieną.

Vėjas šluodamas vyšnių žarijas
Šaukia sniego debesį.
Aštriai nutekinta mėnulio briauna
Kerta debesį per pusę:
Lietui ir sniegui.

Kaimyno sode sviedinys įstrigęs
Azalijų krūme,
Laukia Padėkos Dienos.

* * *
*
* * *

VIRŠ SNIEGO PROVĖŽŲ

Tavo švelnumo nepakaks
Užpilti žaizdai.
Tik ugnį galima užpilti smėliu.
Pakilk paukščiu virš sniego provėžų,
Tada nusinešei tik rankos pamojavimą
Kaip maldą...

* * *

Tu esi židinys kabantis vėjuje
Kurio liepsnos neužgesina lietus,
Neužgožia naktis.
Man tereikia vienos žarijos —
Sušildyt šodį...

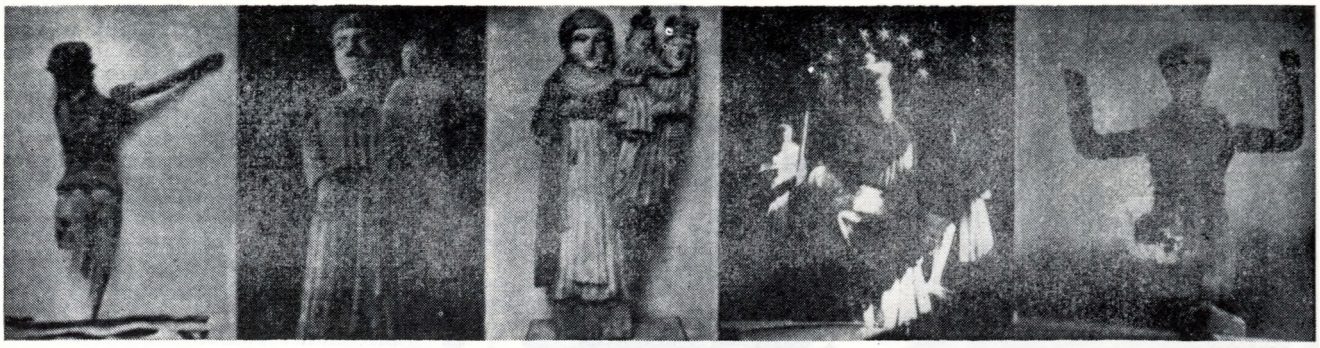

LIAUDIES MENAS IR MŪSŲ APLINKA

A. YČIENĖ

Kartu su naujomis avangardo idėjomis, ieškančiomis naujų išraiškos formų mene, literatūroje ir muzikoje, atsirado antras kultūrinis fenomenas, vokiečių vadinamas "Kitsh" vardu: populiarus, komercinis menas, iliustracijos, komikai, skelbimai, žurnalai, Hollywood'o filmai ir t. t. Šis naujos erzacinės kultūros antplūdis skirtas masėms atitrūkusioms nuo liaudies meno. Tas vadinamas "Kitsh" yra dalis mūsu industrinės sistemos, pakeitusios liaudies meną. Stipri reklama nustato mūsų skonį ir pasirinkimą.

Tas pigios kultūros masinės gamybos antplūdis neapsiriboja miestais, bet užlieja ir kaimus, pakeisdamas liaudies meną. Masinė produkcija triumfuoja, užkariaudama vieną kraštą po kito. Šiandien Kinija, Pietų Amerika, Indija ir kiti kraštai persiima vakarietiškais gaminiais nustumdami savitą liaudies gaminį antron vieton.

Gyvename sumaišytų vertybių ir idealų amžiuje. Visos žmogiškos vertybės yra relatyvios, bet kas buvo sukurta meno srityje yra labai objektyviai įvertinama. Menas yra kūryba, sukelta vidinių emocijų, kurios instiktyvios, todėl meną negalime laikyti intelektualiniu pasireiškimu. Dėl tos priežasties negalime sakyti, kad primityvus menas yra žemesnė grožinė kūryba negu klasiškas Graikų menas. Liaudies menas, nors reprezentuoja žemesnį civilizacijos laipsnį, gali išreikšti dar stipresni instiktą formai. Ta forma išsivysto natūralioje aplinkoje, veikiant socialiniams reiškiniams, panaudojant primityvias priemones. P. Galaunė savo knygoje apie lietuvių liaudies meną sako: "Liaudies menas tai nėra tik įkvėpimo vaizduotės vaisius, nei individualinės kūrybos vynas, svaiginas ir duodas kūrėjui sparnus retais atsitikimais į jį tesikreipiant, bet tai lyg grynas ir šviežias vanduo, nepastebimai šalinąs kiekvienos dienos troškulį. — Tai lyg taisyklinga, graži kalba, kurioje nėra nereikalingų žodžių, nereikalingu perijodų, tuščių frazių." Visas liaudies menas pagrįstas giliais žmogaus sielos išgyvenimais. Mūsų liaudies kūryba, tai mūsų kultūros lobynas, kuris perduoda tautos dvasios turtus tolimesnėms kartoms. Liaudies menas duoda mūsų dailininkams ne tik įkvėpimą jų kūrybai, bet ir ta originalų pradą, kuris išskiria jų kūrybą iš kitų. Ne kas kitas kaip liaudies meno grožis iššaukė Čiurlionio mistišką tapybą ir K. Šimonio spalvingus piešinius. Liaudies kūrybos įtaka ryški ir tremties dailininkų grafikoje ir tapyboje..

Liaudies mene randame visus menui charakteringus elementus: estetini pajautimą, palinkimą į grožį, ritminį pradą, kurį matome kiekvienam gamtos reiškinyje — jūros bangavime, širdies plakime. Mistinis pradas rodo troškimą bendrauti su antgamtinėmis jėgomis. Dažnas ornamentas slepia simbolinę reikšmę, kuri vėliau išnyksta, pasilikdama tik ornamentu.

Mūsų liaudies menas apima visą eilę skirtingų meno sričių, bet charakteringiausia ir liaudies labiausiai mėgiama buvo skulptūra — medžio drožiniai. Giriomis apdengtoje Lietuvoje niekuomet netrūko medžio, primityvios skulptūros nereikalavo sudėtingų įrankių. Tyrinėjant lietuvių mitologiją, buvo nustatyta, kad lietuviai stabų neturėjo, todėl liaudis krikščionybės įtakoje naudojo religinius motyvus, dažniausiai pasirinkdami šventuosius, kurie geriausiai atitiko liaudies psichologijai. Nors šventeji yra bendra tema visoms krikščioniškoms vakarų tautoms, lietuvių liaudies kūryboje tie šventieji originaliai interpretuoti. Tų statulėlių meninis apipavidalinimas yra lyg tautos sielos išraiška. Svetimšaliai meno teoretikai lietuvių liaudies drožinius randa įdomiais meniniu ir etnografiniu atžvilgiu. Luigi Caglio apie mūsų liaudies skulptūros statulėles sako: "Bemoksliai skaptuotojai savo įkvėpimo savaimingumu, savo pasireiškusiu jausmo aiškumu, taip pat palieka gražios medžiagos šios dienos dailininkų tyrimui."

Nežiūrint paprastos technikos ir formų, mūsų liaudies drožiniai parodo kūrybinį pajėgumą, originalumą.

Iš liaudies tautosakos ir dailės galime pažinti mūsų tautos būdą ir praeitį, nes lietuvis kaimietis atkakliai laikėsi savo sevonės papročių ir tradicijų, tuo būdu išugdydamas ir išsaugodamas didelius tautinės kultūros turtus.

Audinius kartu su liaudies dainomis galime laikyti seniausiais liaudies meno pasireiškimais. Audinių raštuose, kaip ir dainose išliko kūrybos galios nepaliestos, nesunaikintos laiko. Lietuvių audinių raštai užsilikę iš žalvario gadynės. Gamta davė raštams idėjas, bet nepavergė liaudies audėjų savo kieta logika. Ypatingai prijuostės galima skaityti meno kūriniais, kuriais atsigėrėti negalima. P. Galaunė savo knygoje apie liaudies meną audinius vertina spalvingumo gama, atrasta spalvinga svajone, kažką primenantį tolimos dainos aidus.

Negausūs liaudies kūrybos likučiai yra svarbus šaltinis ir pradas mūsų savitam menui, tai lyg potencialas mūsų ateities kultūrai.

Nuoširdi, gili savo mintimi ir originali savo forma mūsų liaudies kūryba gali kelti mūsų tautinę ambiciją, ugdyti mūsų skonį ir paskatinti siekti gyvenime grožio.

Pasinaudota: Pauliaus Galaunės "Lietuvių Liaudies menas" Clement Greenberg "Art and Culture" Herbert Read "Meaning of Art.

M. KATILIŪTĖS ILIUSTRACIJOS

SESĖS

LIETUVĖS,

NEBŪKIME

BOBOS

S. G.

Moteris, menininkų įkvėpėja, tapytojų ir skulptorių kartkartėmis nuostabiai atvaizduota, poetų gražiai aprašyta, dainių apdainuota, bet nė vieno nėra tinkamai charakterizuota.

Nesisekė aptart ją filosofams, bandė aprašyt ją rašytojai ir vis tik tikslaus moters apibūdinimo nepadarė. Tiksliai apie moterį spręst gali tik pati moteris.

Mūsų rašytoja Marija Pečkauskaitė (Šatrijos Ragana) skirsto lietuves moteris į dvi grupes, būtent į moteris ir bobas.

M. Pečkauskaitės raštuose atvaizduota lietuvė moteris turi svetimom atnašom nesudarkytą būdą. Ji yra kilni, kukli, ne gobši, ne pavydi, augštos moralės, tikinti, teisinga, nusikaltusiam atlaidi, trokštanti visiems gero, mylinti grožį, ne garbėtroška, gilios sielos, stiprios valios ir mūsų tautai tikra lietuvybės tvirtovė. Pagal M. Pečkauskaitę moteris turi didžią Dievo dovaną giliai ir pasiaukojančiai mylėti, giliai jausti džiaugsmą ir skausmą.

Bobą M. Pečkauskaitė savo raštuose vaizduoja tikrą pabaisą. Ji yra pavydi, tinginė, melagė, garbėtroška, gobši, intrigantė, liežuvininkė, suvedžiotoja. Ji nėra kukli nei kalboj, nei elgesy ir linkusi į ištvirkavimą. Boba yra tuščios sielos, bevalė ir egoistė. Jei kur tokia įsisuka, nebėra gyvenimo geros valios žmonėms.

Štai vaizdelis kaimietės bobos: Vėlokai atsikėlusi Petrienė skubotai rengėsi kept duoną. Bet vakarykščiai girdėta paskala apie vieną pažįstamą šeimą, nedavė jai ramybės, ir ji, sugalvojus pasiskolint miltams sijoti rėtį, nubėgo pas savo draugę kaimynę. Ištikrųjų jai rūpėjo ne rėtis, o paliežuvavimas.

Kol tos dvi bobelės perleido per dantis visas kaimynes, atėjo pietų metas.

Petrienė, išskubėjus namo, pašaukė samdinę, ravėjusią daržą, pietų virt. Nuėjusi į gryčią, Petrienė rado iš lauko parėjusį alkaną vyrą ir, vietoj kaip nors pasiteisinusi, ji puolė vyrą už seną rėtį ir daugybę kitų būtų ir nebūtų dalykų. Parėjusį ir valgyt prašantį mažą Jonuką, apstumdė ir išbarė visai be reikalo. Susikrimtęs Petrienės vyras, išdūlino pas kaimyną, taip pat bobos savininką. Abu juodu sutarė eit pas Maušą nuramint sielos kirminą. Kai gerokai įkaušęs Petras grįžo namo, rado savo bobą bemiegančią. Jonukas visas murzinas taip pat miegojo ne vietoj pargriuvęs. Kambary viešpatavo biauriausia netvarka, o ryt turėjo būti sekmadienis . . .

Girtuokliu virtusio Petro ir blogos šeimininkės dėka ūkis buvo nualintas iki bankroto.

Kad bobų buvo ir yra augštesniame luome, matyti iš šitokio įvykio: kartą anglų lordas, bevaikščiodamas apie savo darbininkų sodybas, pamatė vieną iš jų besėdintį lauke ir bevalgantį vakarienę. Lordas nustebęs paklausė kodėl jis valgo lauke. Darbininkas atsakė, kad čia geriau, oras geresnis, o viduje rūksta. Parūpo lordui pažiūrėti kodėl ten rūksta, bet vos tik jis atidarė gryčios duris, smarkiai gavo su samčiu per kaktą. Šypsodamasis ir šluostydamas kaktą grįžo lordas pas darbininką ir tarė: "Nenusimink, ir pas mane dažnai tokie dūmai rūksta!"

Ir Kristaus gyvenimo žemėje metu būta bobų. Apie tai pasakoja užsilikusi apie Šv. Petro motiną legenda. Sakoma, kad kartą Dievas sutikęs danguje Šv. Petrą klausė jį, kodėl jis toks nuliūdęs. Jis atsakęs, kad jis laimingas danguje, bet nuliūdęs, nes jo motina kenčia pragare. Dievas patarė pasiųst angelą į pragarą ir pargabent Šv. Petro motiną į dangų. Nudžiugęs Šv. Petras pasiuntė angelą, pats gi sekė pro dangaus vartus, kaip seksis angelui nešt jo storulę motiną. Angelas pakėlė ją lyg pūką. Bet ir kitos pragare buvusios sielos kabinosi į Šv. Petro motiną, norėdamos išsigelbėti iš tos baisios vietos. Angelas visą jų krūvą lengvai nešė. Kada Šv. Petro motina ėmė draskytis, spardytis ir plėšt į ją prikibusias sielas, angelui našta darėsi vis sunkesnė ir, kai pagaliau nuplėšė ir paskutiniąją, angelas piktos naštos nebeišlaikė ir šv. Petro motina nukrito atgal į pragarą.

Kyla klausimas, kaip iš puikaus Dievo kūrinio — moters — išsivystė boba. Atsakymo reikia ieškoti amžių glūdumoj ir tų laikų moters gyvenimo padėty.

DĖKOJAME PREL. F. JURUI
ir
SESELEI M. AUGUSTEI
už paskolintus "Moters" komplektus
ir
suteiktą istorinę medžiagą
Redakcija

"MOTERS" REDAKCINĖ KOLEGIJA

ZITA DIDŽBALIENĖ

ALDONA YČIENĖ

IRENA KAIRIENĖ

ELENA KRIKŠČIŪNIENĖ

LORETA MURAUSKIENĖ

DOMA PATRUTYTĖ

Žemos kultūros stabmeldystės laikais viešpatavo kumščios galia. Vyras, turėjęs kelias žmonas, elgėsi su jomis žiauriai. Moteris, norėdama turėt pakenčiamesnį gyvenimą ir būdama pastabi, gudri apsukri, apgaudinėjo vyrą, melavo jam ir, gudriai griebdamosi net ašarų ir isterijos, išgaudavo iš jo, ko jai reikėdavo. Bendras gi tarp vyro žmonų gyvenimas rėmėsi pavydu ir intrigomis. Yra manoma, kad tokios sunkios gyvenimo aplinkybės iš kilnios moters galėjo išvystyti bobą.

Krikščionybė į moters gyvenimą atnešė daug atmainų. Daugpatystės panaikinimas buvo pirmas žingsnis į vyro ir moters sulyginimą. Bet toli gražu buvo iki vyro ir moters teisių suvienodinimo. Daugely kraštų kur moterys turi lygias su vyrais teises, tos teisės buvo įgytos tik kovos būdu, ir tą kovą laimėti moterims padėjo vyrai. Žinoma tie vyrai, kurie aiškiai suprato augštas moters pareigas žmonijos gyvenime.

Šiandien kulturingam pasauly moteris matoma kitoje perspektyvoje. Ji laisva aktyvi, gyvenime žygiuoja kartu su vyru. Tarp jų iškyla bendradarbiavimas, rungtyniavimas, draugavimas. Bet vieno dalyko neužmirškime, kad, nežiūrint į moters teisių augimą, ji nėra sutverta būti vyro pakaitalu.

Moteris ir vyras yra vienas kitą papildančios būtybės. Darniai žygiuodami gyvenimo keliu juodu kelia jį augščiau ir augščiau kultūros laiptais ir kuria žmonijai geresnę ateitį.

Šiandiena mūsų tautos žvilgsniai nukreipti į lietuvę moterį nešančią lietuvybės švyturį čia ir pavergtam krašte. Ar boba gali būt ta švyturio nešėja, ar ji žygiuodama greta vyro gali būti gyvenimo kūrėja? Aišku, kad ne! Iš patyrimo žinome, kad kur tik įsisuka boba, ten viešpatauja chaosas ir disharmonija, nes ji sugeba ne kurt, bet visur viską griaut.

Todėl, mielos sesės lietuvės, kreipkime daugiau dėmėsio į save ir nebūkime bobos. Bobiškumas ir pats žodis boba yra mums svetimas, priklydęs iš kaimynų slavų.

Žodis "boba" tebūnie mums įžeidimas ir įspėjimas. Z. G.

DAIL. HALINA ŽMUIDZINIENĖ

KAZIMIERA JUOZAPAVIČIENĖ

ALDONA RUSINIENĖ

"MOTERIS" KANADOJE

"Moters" žurnalo pirmasis numeris, išleistas K. L. K. M. D-jos centro valdybos pastangomis, Kanadoje pasirodė 1655 metais, spalio-gruodžio mėn. Pirmoji redaktorė buvo Stasė Prapuolenytė, administratorė — Kazimiera Juozapavičienė, nuo 1956 — administratorės pareigas perėmė Bronė Pabedinskienė. Sekretorė buvo Janina Ambraziejienė. Viršeli ir vinjetes piešė dail. Halina Žmuidzinienė. Redakcinę talką sudarė: P. Abromaitienė, B. Pabedinskienė, F. Yokubynienė, A. Tamošaitienė, Sesuo M. Felicija, dr. A. Šidlauskaitė, D. Augienė, dr. O. Labanauskaitė, S. Semėnienė, M. Galdikienė, S. Narkeliūnaitė, Nelė Mazalaitė, L. Gailiušienė, K. Grigaitytė-Graudienė .Vėliau prisidėjo: dr. A. Užupienė, I. Matusevičiūtė, Z. Daugvainienė, dr. M. Ramūnienė, F. Manelienė, A. Rugytė, dr. M. Žilinskienė, E. Tumienė, Alė Rūta, A. Dubauskienė, E. Petrauskaitė.

Nuo 1957 m. nauja redaktore buvo pakviesta Izabelė Matusevičiūtė, kuriai talkino K. L. K. M. D-jos centro valdyba. Viršelis ir meninė priežiūra — Nora Kulpavičienė, kuri nuo 1962 m. ėjo techninės red. pareigas. Nuo 1965 m. redagavimas buvo pertvarkytas, sudarant redakcinę komisiją (vėliau red. kolegija), kuriai pirmininkavo Liuda Imbrasienė. Nuo 1967 m. redagavimas buvo pavestas Zuzanai Daugvainienei ir Norai Kulpavičienei. Redakcijai talkina ir skyrius veda: "Šeimininkiu Kampelis" — 1955-1963 m. — B. Pabedinskienė; 1963-1965 m. — Aldona Rusinienė: 1965 — 1966 m. — A. Mikšienė; nuo 1967 m. — L. Murauskienė; "Madų ir grožio pasaulis" nuo 1960 m. — I. Kairienė; "Buto įrengimas" nuo 1967 m. — A. Yčienė (Šarūnienė); pedagogika — nuo 1965 m. — E. Krikščiūnienė; vaiko auklėjimas — nuo 1962 m. D. Petrutytė.

Šalia anksčiau minėtų redakcijos talkininkių "Moters" žurnalas turi bendradarbių visuose kraštuose: A. Aukštaitė, O. B. Audronė, N. Butkienė, E. Čekienė, E. Docienė, V. Frankienė, J. Girdauskienė, J. Girdvainytė, Z. Tenisonaitė-Hellemans, R. Jautokaitė, A. Janačienė, V. Kralikauskienė, G. Krivickienė, E. Kardelienė, H. Mošinskienė, K. Miškinienė, D. Mitkienė, A. Vitkauskaitė-Merker, P. Orintaitė, K. Požėraitė, J. Pakštienė, M. Slavėnienė, A. Saudargienė, A. Sungailienė, V. Šruogienė, A. Prižgintaitė-Spykers, R. Raslavičienė, S. Tulauskaitė, Z. Vydienė, B. Vytienė, R. K. Vidžiūnienė, A. Zubienė; P. Alšėnas. M. Anysas, T. P. Barius, OFM, J. Eretas, P. Gaučys, A. Giedrius, J. Gobis, kun. dr. J. Gutauskas, J. Matulionis, P. Naujokaitis, A. Šešplaukis, J. Tininis ir t.t.

Prie "Moters" žurnalo atkūrimo ir išlaikymo Kanadoje prisidėjo visos buvusios redaktorės, redakcijos talkininkės ir bendradarbės. Ypatingai pažymėtinos: **Zuzana Daugvainienė,** kuri redakcijoje dirba nuo 1956 metų, daug darbo ir laiko paskyrusi žurnalo išlaikymui ir pagerinimui; **Bronė Pabedinskienė,** administratorė nuo 1956 metų, sėkmingai tvarkanti žurnalo finansus, kurios pastangomis buvo surasta daug prenumeratorių ir platintojų.

Dabartinę "Moters" redakcinę kolegiją sudaro: **Nora Kulpavičienė** — redaktorė; **Zuzana Daugvainienė** — kalbos taisytoja; **Zita Didžbalienė** — korektorė: skyrių ved. **Aldona Yčienė, Irena Kairienė, Elena Krikščiūnienė, Loreta Murauskienė, Doma Petrutytė. Leidžia Kanados Lietuvių Katalikių Moterų Draugija.**

MIELOS "MOTERS" PLATINTOJOS IR SKAITYTOJOS. ATSILYGINKITE UŽ LAIKRAŠTĮ, LABAI LAUKIAME. NETRUKDYKITE SAVO APSILEIDIMU, KULTŪROS DARBO.

Administracija

"Moteris" 1937 m. Nr. 22.

LIUDA IMBRASIENĖ

* * *
* * *

ALĖ MIKŠIENĖ

• MOTERYS PASAULYJE

S. Girdauskienė, kilimo vilkaviškietė. Baigusi Vilkaviškio gimnaziją, įstojo į Vytauto D. Universitetą, Humanitarinių Mokslų fakultetą. Studijavo lietuvių literatūrą ir pedagogiką. 1937 m. birželio mėn. universitetą baigė, išlaikydama valstybinius egzaminus ir parašydama diplominį darbą — Maironio poemos "Tarp skausmų į garbę" ir "Jaunoji Lietuva". Tų pat metų rudenį buvo paskirta į Biržų gimnaziją lietuvių k. mokytoja. 1939 m. rudenį buvo perkelta į Kauno IV valst. gimnaziją, kurioje dirbo iki pat pasitraukimo į Vakarus. Tremtyje gyveno Kasselyje ir buvo lietuvių gimnazijos vicedirektorė. Dabar gyvena Čikagoje. Spaudos bendradarbė nuo pat universiteto laikų. Straipsnius spausdina Drauge ir kitur. Yra nuolatinė "Moters" bendradarbė. Daugiausia rašo literatūrinėmis temomis, auklėjimo bei trumpų apybraižų iš savo atsiminimų. Pasirašinėja S. G., S. V. ir S. Vilkauja.

M. Slavėnienė, gyvenanti Australijoje, yra nuolatinė "Moters" bendradarbė.

Prof. dr. A. Šlepetytė - Janačienė, Lietuvių Katalikių moterų Organizacijų Pasaulinės Sąjungos Valdybos Pirmininkė ir **B. Venskuvienė,** LKMO PS atstovė Tarptautiniams Ryšiams lankėsi ir buvo Jungtinių Tautų atstovių Dr. A. Zizzamios ir p. C. Cchaeffer pakviestos pietų U. N. rūmuose New Yorke. Buvo išsamiai išsikalbėta lietuvių katalikių moterų ir tarptautinės veiklos klausimais.

Raš. K. Pažėraitės naujas romanas "Anapolio papėdėje" jau yra spausdinamas "Draugo" spaustuvėje.

Dail. A. Tamošaitienė ilgametė "Moters" bendradarbė ir redakcijos talkininkė nuo 1955 metų.

Raš. D. Brazytės-Bindokienės premijuota apysaka jaunimui "Mieste nesaugu" jau išspuasdinta. Taip pat pradedamas spausdinti jos romanas "Viena pasaulyje". Rašytoja baigia parošti spaudai novelių rinkinį.

Poetė Z .Tenisonaitė-Hellemans, gyvenanti Belgijoje, verčia į flamandų kalbą rašytojo Antano Vaičiulaičio apysaką "Mūsų mažoji sesuo". Anksčiau yra išvertusi lietuvių poezijos rinkinį, kuris yra numatomas išleisti sekančiais metais.

Moterų spaudos statistika Lietuvoje 1937 metais (tiražai) Moteris — 15,000; Naujoji Vaidilutė — 2.500; Motina ir vaikas — 1.500; Vadovė — 1.200; Liepsnos — 10.500; Moteris ir pasaulis — 1.000.

L. K. M. D-ja Lietuvoje leido ne tik periodinę spaudą ir knygas, bet įvairius biuletenius, aplinkraščius, paskaitas, atsišaukimus, kurie buvo siuntinėjami visiems skyriams. Iki 1939 metų iš viso buvo išleista 1.159.700 egzempliorių.

Dail. Jadvyga Paukštienė, bendradarbiauja "Moters" žurnale nuo pat atkūrimo Kanadoje.

Raš. Regina Raslavičienė yra nuolatinė "Moters" bendradarbė.

Žurn. Gražina Krivickienė-Gustaitytė- "Moters" bendradarbė, spaudai paruošė ir išleido knygą "Vilnius liaudies dainose", su įvadu anglų kalboje, senoviškų žodžių žodynėliu ir gaidomis.

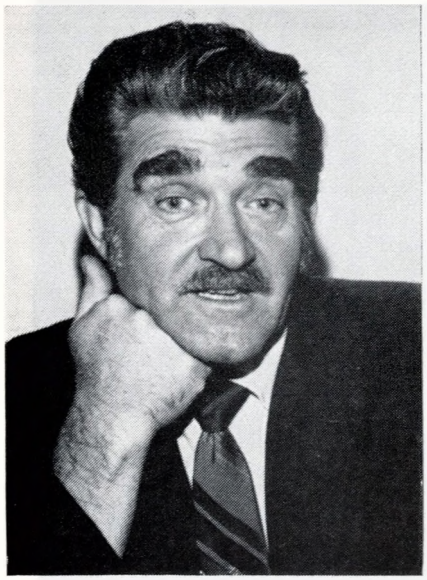

Karolis Rusinas

Vytautas Balčiūnas

Kazys Otto

Leonas Šalna

"Tėviškės Žiburių" spaustuvė

(941 Dundas St. W., Toronto 4)

spausdina "Moters" žurnalą nuo 1955 metų. Spaustuvės vedėjai buvo: **Leonas Šalna, Karolis Rusinas** ir **Kazys Otto.** Dabartinis vedėjas yra **Vytautas Balčiūnas.**

"MOTERS" redakcija dėkoja visiems spaustuvės darbuotojams už gerai atliekamą darbą ir talkininkavimą.

• Laiškai

Štai būkite pasveikinta "Moters" žurnalo Redakcinė kolegija.

Mūsų šeimai, ypač moterims daug džiaugsmo suteikia Jūsų leidžiamas žurnalas.

Tik Jūsų pastangomis, pasiaukojimu ir dideliu pasišventimu šis žurnalas gyvuoja palaikydamas tą gyvą pulsą savosios žemės ir savosios kultūros.

Šis žurnalas yra toks įdomus ir toks begaliai naudingas moteriai, motinai ir jaunuolei nes jame ir šeimininkių kampelis, madų pasaulis, rankdarbiai, vaikų auklėjimas ir t. t.

Kadangi iki šiol žurnalą kiekvieną mėnesį pirkdavome mūsų spaudos knygyne, tad švenčių proga, mudvi su broliene nutarėme užprenumeruoti "Moters" žurnalą mano brangiai Mamutei, kaip dovaną.

Prašyčiau jog Mamaitę įtrauktumėte į garbės prenumeratorių eilę.

Savo Mamaitei esu dėkinga už daugel ką. Likusi, palyginti dar jauna, išvežus vyrą, mūsų tėvelį į Rusijos gilumą nepalūžo augindama savo priauglį 4 vaikus, rūpinosi ir globojo savo senus tėvus knygnešius Antaną, vadinamą "Antanėliu" ir Oną Baltrušaičius, keliaudama iš tėviškės nepaliko jų neaiškiam rytojui savoje žemėje, bet vežėsi kartu su savimi.

Ji mums ir suaugus, subrendus, paliko tarsi tas kelrodis keleiviui patvarios, pastovios meilės ištikimumo savajai šeimai.

Jums visoms, visam kolektyvui reiškiame savo pagarbą, linkėdami geriausios sveikatos, ištvermės tiek asmeniniame gyvenime, tiek ir kultūrinėje, visuomeninėje veikloje.

Su pagarba —

Julija Puodžiukaitienė ir
Teresė Igaunienė

DELHI — TILLSONBURG

Liepos mėnuo — pats vidurvasaris. Lietuviams ūkininkams šioje apylinkėje pats maloniausias laikas iš visos vasaros. Darbai būna ne tokie skubūs ir užtenka laiko pasidžiaugti žaliais laukais ir ūkiška aplinka.

Tuo laiku šią apylinkę aplankė gausūs svečiai ir giminės iš arti ir toli. Viena viešnia išsireiškė: "atvažiavusi čia, jaučiuosi lyg esu arčiau Dievo!" Aplinkos ramumas, laukų platybės ir nuolatinis paukščių čiulbesys pakelia žmogaus sielą aukštyn, pripildo ją gėriu ir grožiu. Tik apsidairyk, pasiklausyk, pajusk ir pamatyk!

Malonūs svečiai daug džiaugsmo sudaro šeimininkams. Tarp daugelio apsilankiusių šioje apylinkėje, norisi paminėti solistę Agutę Paškevičienę iš Montreal'io, kurios pagiedota "Sveika Marija" ir "Panis Angelicus" gražiai nuskambėjo lietuvių bažnytėlėje. Rašytoja poetė J. Pakštienė-Narūnė atvykusi iš Floridos, viešėjo p. Žiogų ūkyje. Ji aplankė senus ir naujus pažįstamus šioje apylinkėje, savo nuoširdumu ir draugiškumu palikdama visiems malonius prisiminimus. P. Pakštienė ruošia spaudai savo prisiminimus apie mūsų žymius rašytojus: Petkevičaitę - Bitę, Balį Sruogą, J. Savicką ir J. Balčiūną-Švaistą.

Pasibaigus liepos mėnesiui, atrodo, mūsų apylinkėje pasibaigė ir gražioji vasara. Su rugpjūčio mėnesiu atėjo tabako derliaus nuėmimas. Lietuviams ūkininkams — tabakininkams prasidėjo skubūs darbai ir rūpesčiai, kurie užtrunka šešias savaites. Užbaigus šiuos darbus, belieka džiaugtis rudens grožiu, kuris Kanadoje taip įdomus, spalvingas ir tęsiasi gana ilgai.

B. V.

• Atsiųsta paminėti

VILNIAUS VYRŲ CHORO "VARPAS" PLOKŠTELĖ "SODAUTO"

"Sodauto" vardu leidykla **Krivulė** Montrealyje pavadino savo naujausią ilgo grojimo Hi-Fi plokštelę. Tai jau penkta **Krivulės** plokštelė. Anksčiau buvo išleistos: **Lietuviškos vestuvės, Palangos Juzė, Virgilijus Noreika,** ir **Vaclovas Daunoras.**

"Italai — gerai, lietuviai — labai gerai", "Lituania veni, vidi, vici" ir panašiom antraštėm 1969 m. vasarą italų spauda įvertino 17-tam tarptautiniam chorinės muzikos festivaly dvi pirmąsias premijas laimėjusį Vilniaus vyrų chorą **"Varpas".**

Festivalis, kuriame dalyvavo 29 chorai iš 12 kraštų, įvyko Arezzo mieste Italijoj. Buvo varžomasi dviejose kategorijose: visiems privalomam repertuare ir laisvoj liaudinės muzikos programoj. **"Varpas"** abiejose kategorijose išėjo laimėtoju, įrodydamas ne tik savo aukštą techniką, bet ir lietuvių kompozitorių muzikinį brandumą ir mūsų liaudies melodijų nepakartojamą savitumą.

Plokštelėj telpa 13 dalykų (iš jų 5 dainuoti Italijoj), daugiausia lietuvių kompozitorių darbai: liaudies dainos, senos sutartinės, maršai ir operų ištraukos. Plokštelė RCA gamybos, gražiai išleista: viršelį piešė Ansas **Lymantas,** įvadą lietuviškai parašė Vytautas **A. Jonynas,** angliškai Vilius **Peteraitis.**

"Sodauto" gaunama pas platintojus arba užsisakoma paštu prisiunčiant $5.50: **Krivulė,** 5260 10-th Ave., Montreal 405, Canada, Que.

Laiškai Lietuviams — Tėvų Jėzuitų leidžiamas religinės ir tautinės kultūros mėnesinis žurnalas; vyr. redaktorius — J. Vaišnys, S.J.; adresas — 2345 West 56th Street, Chicago, Ill. 60636, U.S.A.; prenumerata metams — 35.

Lietuvių Dienos — mėnesinis iliustruotas lietuvių-anglų kalbomis lietuvių kultūros ir visuomeninio gyvenimo žurnalas; vyr. redaktorius — Bern. Brazdžionis; leidėjas — A. Skirius; adresas — 4364 Sunset Blvd., Hollywood, Calif. 90029, USA.; prenumerata metams — 38.

Šaltinis — tikybinės ir tautinės minties žurnalas; leidžia — Šv. Kazimiero S-ga; redaktorius - kun. S. Matulis M.I. C., adresas — 16, Hound Rd., West Bridgford Nottingham NG2 6AH, England; prenumerata metams — 15 šil. (2 dol.).

Pasaulio Lietuvis — Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdybos leidinys; redaktorius — Stasys Barzdukas; adresas — 18308 Hiller Ave., Cleveland, Ohio 44119, U. S. A.; prenumerata metams — $2.

Ateitis — lietuvių katalikiškojo jaunimo žurnalas; Moksleivių Ateitininkų Sąjungos leidinys; vyr. redaktorius — Jonas Šoliūnas; adresas — 7235 S. Sacramento Avenue, Chicago, Ill. 60629; prenumerata metams — 35 Amerikoje, kitur $3.

Moterų Dirva — L. R. K. Moterų Sąjungos leidinys; redaktorė — Mrs. Dale Murray; adresas — 205 Lucide St., South Bend, Ind. 46614, U. S. A.; prenumerata metams — $2.50 Amerikoje, kitur — $3.

Lietuvos Pajūris — Kanados Mažosios Lietuvos Bičiulių D-jų leidinys; vyr. red. — A. Lymantas; adresas — 5260—10th Ave., Rosemount, Montreal, P.Q., Canada; išeina keturis kartus į metus; prenumerata — $2.

Saleziečių Balsas — iliustruotas žurnalas; leidžia — Lietuviai Saleziečiai; redaktorius — kun. P. Gavėnas, SDB; adresas — Lituani Don Bosco, Via Colonna 2, 00044 Frascati—Roma, Italia.

Pranešėjas — Lietuvių Žurnalistų S-gos centro valdybos neperiodinis biuletenis; red. — V. Alantas; admin. — V. Selenis; tiražas — 350; kaina — 1 dol.

Švietimo Gairės — lietuviškojo ugdymo žurnalas; liedžia — ALB Švietimo Taryba; vyr. redaktorius — Petras Maldeikis; adresas — 7031 So. Maplewood Ave., Chicago, Ill. 60629, U. S. A.; prenumerata metams — $2.

Liet. Kat. Moterų Organizacijų Pasaulinės Sąjungos Žinios — Adresas: LKMOPS žinios, c/o Mrs. A. Radzivanas, 84—16 110th St. Richmond Hill, N. Y. 11418.

Elenchus — Secerdotum Lituanorum in Variis Statibus—P. A. D. 1970 (lietuvių kunigų sąrašas); redagavo kun. dr. T. Narbutas; išleido — Kunigų Vienybė JAV; adresas — Rev. Z. Smilga, Middletown, Conn. 06457, 155 Washington St,; kaina — 1 doleris, 63 pusl.

Mūsų mažoji sesuo — A. Vaičiulaitis; Nidos Knygų Klubo Leidinys Nr. 78, 1970; adresas — 2 Ledbroke Gardens, London, W. 11, St. Britain, kaina — 2.50 dol. 104 pusl.; knyga tinkama jaunimui.

Nemunas teka per Atlantą — V. Alantas; novelės — Nidos Knygų Klubo Leidinys Nr. 79, 1970; adresas —2 Ledbroke Gardens, London, W. 11, St. Britain; kaina — 3 dol.; 263 pusl., viršelis — dail. J. Paukštienės.

Tautų Šventovėse—Kun. P. Butkus; Kelionių įspūdžiai — 390 pusl., iliustruota įvairių kraštu nuotraukomis; viršelis — dail. E. Kulbos; knygos mecenatas — J. Bačiūnas; išleido žemaičių knygos mėgėjų ratelis Gintaras, Australijoje; tiražas — 750 egz. Kaina —3.75 dol.

Vaizdžiai pasakojami įvairių kraštų papročiai, kelionės vargai ir džiaugsmai. Tautų šventovėse — įdomi knyga visiems pasaulio grožybių ir kelionių mėgėjams.

The forest of Anykščiai — Antanas Baranauskas; Anykščių šilelis — lietuviškas tekstas su angliškų vertimu. Vertė Nadas Rastenis. Redagavo ir įvadą parašė J. Tininis. Antroji laida. Išleido "Lietuvių Dienos". 1970, 4364 Sunset Blvd., Hollywood, Ca. 90029. 64 psl. Minkštais viršeliais kaina $3.00, kietais — $4.00. Iliustruotas J. Kuzminskio raižiniais.

A. Baranauskas yra žymiausias XIX a. lietuvių poetas. Savo kūriniu "Anykščių šilelis" jis pasistatė sau amžiną paminkla. Pirmą kartą poema išspausdinta 1860 ir 1861 m. L. Ivinskio kalendoriuose. Iki šiol Lietuvoje ir užsienyje yra jo pasirodę daugiau kaip 10 laidų. Jis išverstas į lenkų, latvių, rusų, vokiečių kalbas. Vertimas anglų kalba drauge su lietuvišku tekstu pasirodė 1956 metais. Ši laida yra visokeriopai pataisyta, pridėtas stambus įvadinis J. Tininio parašytas straipsnis. N. Rastenis yra pasižymėjęs lietuvių klasikinės literatūros vertėjas į anglų kalba — jis, šalia daugelio smulkių eilėraščių, yra išvertęs K. Donelaičio "Metus". "Anykščių šilelio" vertimas yra labai adekvatiškas originalui, nes vertėjas yra pats poetas, mokas labai gerai lietuvių ir anglų kalbas.

Šis leidinys yra svarbus ne tik mūsų literatūros propagandai svetimuosiuose, bet ir gera priemonė susipažinti su mūsų klasika lietuviškajam jaunimui, kuris jau geriau moka angliškai, negu lietuviškai.

* * *

* * *

Garbės prenumeratos:

Balčiūnienė M., Woodhaven, N. Y., Beinorienė A., Wood Dale, Ill., Biknevičienė K., Chicago, Ill., Bradley A., St. Paul, Minn., Juodvalkienė O., E. Chicago, Ind., Kandrotienė I., Toronto, Ont., Klevienė S., Richmond Hill, N. Y., Laukienė L., Chicago, Ill., Puodžiukaitienė J., Waterbury, Conn, Sidrienė G., Streator, Ill., Smilgienė K., E. Chicago, Ind.

Žurnalui aukojo:

$20.00 — Mėlynosios Armijos Centro Valdyba, Boston, Mass.,

$15.00 — Vasaitis A., Huattsville, Md.,

$6.00 — Girdauskienė S., Chicago, Ill.,

$5.00 — Čibienė E., Great Neck, N. Y., Masaitienė E., Havre de Grace, Md., Viskantienė G., Chicago, Ill.

$2.50 — Dailidienė T., Earlwood, Australia,

$2.00—Kudukienė O., London, Ont.,

$1.00 — Bulvičienė M., Hollis, N. Y., Čyvienė B., Cleveland, Ohio, Deksnienė A., Hamilton, Ont., Kuncienė M., Cioux City, Iowa, Kutkienė R., Weston, Ont., Mantautienė S., Brockton, Mass., Mickevičienė M., Omaha, Nebr., Mikelėnienė V., Delhi, Ont., Panuskienė A., Chicago, Ill., Rumšienė O., Chicago, Ill., Šadauskienė J., Oak Park, Ill., Saunorienė J., Hamilton, Ont.